

Koulutus ja tutkimus 2003-2008

Kehittämissuunnitelma

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

Ulkoasu: Ahoy!
Paino: Yliopistopaino, Helsinki 2004

ISBN 952-442-689-7 (nid)
ISBN 952-442-690-0 (PDF)
ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja 2004:6

Koulutus ja tutkimus 2003–2008

Kehittämissuunnitelma

Opetusministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmasta 14 päivänä joulukuuta 1998 annetun asetuksen (987/ 1998) mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi suunnitelman opetusministeriön hallinnonalan koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämisestä hyväksymisvuotta ja sitä seuraavaa viittä kalenterivuotta varten.

Valtioneuvosto on 4 päivänä joulukuuta 2003 hyväksynyt seuraavan kehittämissuunnitelman vuosille 2003–2008.

Kehittämissuunnitelma perustuu pääministeri Matti Vanhasen hallituksen hallitusohjelmassa asetettuihin koulutus- ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin ja hallituksen strategia-asiakirjaan.

Kehittämissuunnitelman lähtökohdana on koulutuksen perusturvan toteutumisen varmistaminen. Tavoitteena on syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ja tätä kautta koulutuksellisten perusoikeuksien toteutuminen kaikille ihmisille kaikilla koulujärjestelmän tasoilla.

Koulutustaso on Suomessa korkea ja koulutuksen laatu hyvä. Myös tutkimuspanostukset ovat korkeita. Koulutusjärjestelmä on läbivuosina kuitenkin suurien haasteiden edessä. Väestökehitys ja työvoiman ikääntyminen sekä samanaikainen tavoite nostaa työllisyysastetta edellyttävät koulutusjärjestelmältä joustavuutta ja kykyä muutokseen, koko ikäluokan kouluttamista ja kaikkien lahjakkuusreservien käyttöä sekä aikuisen työvoiman koulutusmahdollisuuksien parantamista. Myös sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön muutos ja kansainvälistyminen edellyttävät koulutuk-

selta uudistumista.

Kehittämissuunnitelman erityisiä painopisteitä ovat koulutusjärjestelmän tehokkuuden parantaminen, lasten ja nuorten tukeminen ja ohjaus sekä aikuisten koulutusmahdollisuuksien parantaminen.

Tavoitteeksi asetetaan ammatillisesti eriytyvän koulutuksen tarjoaminen koko nuorisokäluokalle ja aikuisten osaamistason kohottaminen ja osaamisen ajan tasalla pitäminen. Nuorten siirtymistä koulutukseen ja koulutuksesta työelämään nopeutetaan. Tämä edellyttää opiskelijavalintojen kehittämistä, koulutuksen läpäisyn parantamista ja moninkertaisen koulutuksen vähentämistä. Nuorten syrjäytymistä ehkäistään vahvistamalla tukiope- tusta, erityisopetusta ja opiskelija- ja oppilashuoltoa, toteuttamalla koulutustakuu ja kehittämällä maahanmuuttajien koulutusta. Tutkintoja jo suorittaneille aikuisille tarjotaan nykyistä enemmän heidän elämäntilanteeseensa sopivia ja aikaisemmin opitun huomioon ottavia koulutusmahdollisuuksia.

Suomalainen tiede on kansainvälisesti arvostettua ja suomalaisen innovaatiojärjestelmä on menestynyt erinomaisesti useissa kansainvälisissä arvioinneissa. Korkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyötä vahvistetaan edelleen. Tärkeimpiä kehittämishaasteita ovat tieteen ja tiedeballinnon kansainvälistämisen jatkaminen, tutkijankoulutuksen vahvistaminen ja koko tutkimusjärjestelmän kehittäminen.

Kehittämissuunnitelmaa toteutetaan hallituksen kehyspäätösten puitteissa. Ikärakenteen muutos, hallituksen työllisyysastetavoite ja koulutuksen tehostaminen edellyttävät kuitenkin koulutuksen ja tutkimuksen toimialan sisäisiä määrärahasiirtoja. Hallitusohjelman mukaisesti ikäluokkien pienentyessä vapautuvat voimavarat käytetään koulutuksen vahvistamiseen.

Peruspalvelujen osalta kehittämissuunnitelman toimenpiteet otetaan huomioon peruspalveluohjelmassa.

Kehittämissuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutusta arvioidaan vuosina 2005 ja 2007.

Sisällys

Johdanto	6
Toimintaympäristön muutokset	8
Sosiaalinen ja kulttuurinen muutos	9
Väestö- ja työvoimakehitys	9
Työvoiman kysynnän kehitys	10
Aluekehitys	11
Globalisaatio ja kansainvälistyminen	12
Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämislinjat	14
Koulutus ja tutkimus hyvinvoinnin rakentajana	15
Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän kehittäminen	15
Opetuksen ja oppimisympäristöjen kehittäminen	16
Koulutuksen, tutkimuksen ja työelämän välinen vuorovaikutus	17
Aikuisväestön koulutusmahdollisuuksien kehittäminen	18
Koulutusmahdollisuudet ja tasa-arvo	19
Koulutuksen perusturva	19
Koulutuspalvelujen saavutettavuus	19
Opettajat ja muu henkilöstö	25
Maahanmuuttajien koulutus	27
Ohjausjärjestelmä ja rahoitus	28
Hallinto ja ohjausjärjestelmä	28
Koulutuksen ja tutkimuksen rahoitus	28
Koulutuksen ja tutkimuksen arviointi	30

Koulutusjärjestelmän kehittäminen 32

Perusasteen koulutus 33

Esiopetus 33

Perusopetus 33

Taiteen perusopetus 36

Toisen asteen koulutus 36

Toisen asteen koulutuksen kehittäminen 36

Lukiokoulutus 37

Ammatillinen koulutus 38

Korkeakoulujärjestelmä 43

Korkea-asteen koulutuksen kehittäminen 43

Ammattikorkeakoulut 44

Yliopistot 46

Aikuiskoulutus 49

Opintotuen kehittäminen 53

Tutkimusjärjestelmän kehittäminen 54

Tutkimusjärjestelmä 54

Korkeakouluissa harjoitettava tutkimus 55

Liite

*Taulukossa 4 esitettyjen tavoitteiden
opintoalakobittaiset laskentaperusteet* 56

Johdanto

210C

Suomalaisen yhteiskunnan taloudellinen ja sosiaalinen hyvinvointi pohjautuu tasa-arvoiseen julkiseen koulutusjärjestelmään ja uuden tiedon tuottamisesta ja soveltamisesta syntyviin innovaatioihin. Toimiva koulutus- ja tutkimusjärjestelmä edellyttää riittävää julkisen rahoituksen tasoa, jolla turvataan koulutus- ja tutkimuspalvelujen saatavuus ja kansainvälinen kilpailukyky. Tieteelliseen tutkimukseen perustuvan tiedon tuottamisen ja hyödyntämisen merkitys korostuu kaikilla aloilla kestävän taloudellisen kehityksen varmistamiseksi.

Jokaisella tulee olla yhtäläinen oikeus saada kykynsä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti opetusta sekä kehittää itseään varallisuudesta riippumatta. Julkisen vallan tehtävänä on taata jokaiselle kansalaiselle sukupuolesta, asuinpaikasta, iästä, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta korkealaatuiset koulutusmahdollisuudet.

Opetusministeriön hallinnonalan osuus on yli 16 % valtion talousarviosta ja se on kasvanut 1,3 miljardia euroa vuodesta 1999 vuoteen 2003.

Suomalaisten koulutustaso on johdonmukaisesti noussut viime vuosikymmeninä. Pelkän peruskou-

lutuksen varaan jääminen alkaa olla nuorissa ikäluokissa poikkeuksellista. Peruskoulun päättävistä 90 % jatkaa toisen asteen koulutukseen välittömästi. Vuonna 2000 joka toinen 20–24-vuotiaista oli suorittanut ylioppilastutkinnon ja 25–29-vuotiaista 83 % oli suorittanut ylioppilastutkinnon tai muun perusasteen jälkeisen tutkinnon.

Vanhemmissa ikäryhmissä tilanne on kuitenkin heikompi. Ikäluokasta 55–59-vuotiaat perusasteen jälkeisen tutkinnon on suorittanut 55 %.

Väestön koulutustasossa on alueellisia eroja. Erot ovat suurimpia korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudessa. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli vuonna 2000 korkein Uudellamaalla, jossa korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus väestöstä oli 31 %. Matalin eli 17 % se oli Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa.

Nuoremmissa ikäluokissa koulutustasoerot ovat naisten hyväksi kun taas vanhempien ikäluokkien naiset ovat vähemmän koulutettuja kuin miehet.

Aikuiskoulutukseen osallistuminen on Suomessa korkea verrattuna EU- ja OECD-maiden keskiarvoihin.

Osallistuminen kuitenkin painottuu korkeammin koulutettuihin. Naiset osallistuvat aikuiskoulutukseen miehiä enemmän.

Vastavalmistuneiden työllisyys on laman jälkeisinä vuosina parantunut kaikilla koulutusasteilla. Pääsääntönä on ollut, että mitä korkeampi koulutus henkilöllä on, sitä todennäköisempää on, että hän työllistyy suhteellisen nopeasti valmistumisen jälkeen. Työllistymisessä on kuitenkin suuria alueellisia ja alakohtaisia eroja.

Suomen tutkimuspanostus suhteessa bruttokansantuotteeseen on maailman kärkiluokkaa. Julkisen tutkimusrahoituksen lisäys 1990-luvun jälkipuoliskolla vauhditti talouden, työllisyyden ja yritystoiminnan myönteistä kehitystä. Julkisen tutkimusrahoituksen reaali kasvun on kuitenkin pysähtynyt, ja sen osuus kokonaistutkimusrahoituksesta on alle 30 %.

Toimintaympäristön
muutokset

Sosiaalinen ja kulttuurinen muutos

Suomi on muiden maiden tavoin kehittyvässä avoimemmaksi kansainvälisille vaikutteille. Suuriin kasvukeskuksiin ohjautuva muuttoliike aiheuttaa paikallisten yhteisöjen erilaistumista kokoamalla yhteen väestöä erilaisista lähtökohdista ja olosuhteista. Siteet vanhaan paikallisyhteisöön ja sen arvomaailmaan löytyvät ja niiden tilalle tulevat vaikutteet uusista paikallisyhteisöistä. Perinteinen yhtenäiskulttuuri on murtumassa. Tilalle on tulossa kaupallisen massakulttuurin rinnalle erilaistuvien, osin toisistaan erillään elävien alakulttuurien kirjo.

Yhteiskunnan lohkoutumista lisäävät myös kasvava työnjako ja erikoistuminen. Luonteva ja vastuullinen kanssakäyminen ja yhteisöllisyyden tunteen kehittyminen erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä edellyttävät hyviä vuorovaikutustaitoja sekä vankkaa henkilökohtaisten vahvuuksien ja arvojen tuntemista.

Parhaimmillaan erilaistuminen merkitsee sosiaalisen pääoman kasvua sekä yksilöiden että yhteiskunnan tasolla. Perinteeseen ja paikalliseen vuorovaikutukseen perustunut yhteisöllisyys korvautuu kulttuuriseen ja sosiaaliseen vaihtoon perustuvalla moniarvoisella yhteisöllisyydellä. Toi-

saalta perinteisten arvojen väistyessä uhkana ovat syrjäytyminen ja yksinäisyyden kokemukset. Syrjäytymisen kierrettä on usein hankala pysäyttää. Erityisenä vaarana on ns. ylisukupolvinen syrjäytyminen, jossa syrjäytymisen periytyy sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön köyhyyden seurauksena seuraaville sukupolville.

Tietoyhteiskuntakehitys on edennyt vaiheeseen, jossa myös keskeiset palvelut siirtyvät tietoverkkoihin. Lähitulevaisuudessa on edessä tilanne, jolloin osa rinnakkaispalveluista katoaa ja palvelut ovat saatavilla ainoastaan teknisten välineiden avulla. Lisäksi vaatimukset verkoissa olevan tiedon sisällön, käytön ja tietotulvan hallinnan suhteen kasvavat.

Entistä tärkeämpänä koulun tehtävänä on luoda kaikille lapsille ja nuorille heidän taustastaan riippumatta edellytykset kulttuurisesti rikkaaseen elämään. Liiallinen koulutuksen eriyttäminen saattaisi voimistaa syrjäytymiskehitystä. Sosiaaliseen verkostoon kiinnittymisen perusedellytyksenä on valmius osallistua täysipainoisesti työelämään ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan ainakin jollain sen osa-alueella. Tavoitteen saavuttamiseksi koulutusjärjestelmä tarjoaa tulevaisuudessakin kaikille yhteiskunnan jäsenille vankan yleissivis-

tävän ja ammatillisen koulutuksen. Koulutusjärjestelmän haasteena tulee olemaan sen kyky edistää ja ylläpitää sosiaalista yhteisöllisyyttä ja erilaisuuden hyväksymistä puoltavia arvoja sekä kannustaa kansalaisia toimimaan kansalaisyhteiskunnan jäsenenä. Tietoyhteiskunnassa toimiminen edellyttää, että kaikilla kansalaisilla on mahdollisuudet ja valmiudet käyttää uusia teknisiä välineitä.

Väestö- ja työvoimakehitys

Suomen väkiluvun ennakoidaan kasvavan vuoteen 2020 asti ¹⁾. Väestön ikärakenne kuitenkin muuttuu merkittävästi. Nuorten ikäluokat pienenevät ja väestö kasvaa ainoastaan yli 55-vuotiaiden ikäluokissa. Vuoteen 2010 mennessä 55–64-vuotiaita on noin 200 000 nykyistä enemmän ja alle 55-vuotiaiden määrä on lähes saman verran pienempi. Kehitys jatkuu samansuuntaisena tämänkin jälkeen.

Peruskouluikäisten määrä pienenee lähes 10 %:lla kaudella 2000–2010 minkä jälkeen lasku loivenee. Nuorisoikäluokkien koko säilyy likipitäen nykytasolla vuoteen 2010, jonka jälkeen se kääntyy asteittain laskuun.

1) Tilastokeskus, Väestöennuste 2001–2030

Työvoiman määrä pienenee. Työvoimaan tulevan uuden nuoren työvoiman määrä on vuodesta 2003 alkaen pienempi kuin työelämästä poistuvien määrä. Taitekohdan ajoittuminen vaihtelee alueittain, mutta muutoksen arvioidaan tapahtuneen vuonna 2009 kaikissa maakunnissa Uuttamaata ja Pohjois-Pohjanmaata lukuun ottamatta. Maahan- ja maastamuuton pysyessä nykytasolla nettomaahanmuutto olisi noin 5 000 henkeä. Tämä merkitsisi sitä, että ulkomailla syntyneiden määrä nousisi vuoteen 2010 mennessä noin 130 000 hengestä noin 200 000 henkeen. Euroopan unionin laajentumisen myötä nettomaahanmuuton arvioidaan kasvavan niin, että vuonna 2020 ulkomailla syntyneiden määrä olisi jo noin 300 000.

Työvoiman riittämättömyys asettaa taloudelliselle kasvulle ylärajan ja voi johtaa siihen, että työpaikkoja ei perusteta lainkaan tai että työpaikat syntyvät ulkomaille. Väestökehityksestä aiheutuva työvoiman saannin vaikeutuminen edellyttää koulutusjärjestelmän tehokkuuden ja tuloksellisuuden parantamista, koko nuorisoi-ikäluokan kouluttamista peruskoulu- ja lukion jälkeisessä ammatillisesti suuntautuneessa koulutuksessa, aikuisen työvoiman ammattitaidon ja osaamisen tason parantamista, aikuiskoulutuspalvelujen lisäämistä ja maahanmuuttajien työvoimaan rekrytoinnin parantamista.

Työvoiman kysynnän kehitys

Työvoiman kysynnän arvioidaan ²⁾ kasvavan vuoteen 2020 voimakkaimmin liike-elämää palvelevan toiminnan, terveydenhuollon, sosiaalihuollon, kaupan, ravitsemuksen ja majoitustoiminnan sekä kotitalouspalvelutoiminnan toimialoilla ja vähäisemmässä määrin rakennustoiminnan, metallituotteiden ja koneiden valmistuksen, sähköteknisten tuotteiden ja instrumenttien valmistuksen sekä kulttuuri- ja virkistystoiminnan toimialoilla. Työvoiman kysynnän arvioidaan supistuvan samalla kaudella voimakkaimmin maatalouden, muun teollisuuden, metsäteollisuuden, rahoitus- ja vakuutustoiminnan, tietoliikenteen sekä järjestötoiminnan toimialoilla.

Ammattiryhmittäin työllisyyden kasvun vuoteen 2015 arvioidaan olevan voimakkainta tuotannon ja liikenteen johto- ja asiantuntijatyön, talouden ja hallinnon johto- ja asiantuntijatyön, hoitotyön, opetus- ja kulttuurityön, liikennetyön ja suojelualan työn ammattiryhmissä. Laskevan työllisyyden ammattiryhmiä ovat maa- ja metsätaloustyön ja toimistotyön ammattiryhmät. Vakiintuneen työllisyyden ammattiryhmiä ovat teollisen työn, palvelutyön ja rakennustyön

Taulukko 1.

Väestömuutokset kaudella 2000–2020

	2000	2010	2020
Alle 15-vuotiaat	936 300	851 500	832 900
Työikäinen väestö			
• 15–55-vuotiaat	2 900 600	2 715 700	2 549 800
• 55–64-vuotiaat	567 000	785 700	716 800
• Yli 64-vuotiaat	777 200	915 100	1 217 800
Yhteensä	5 181 100	5 268 000	5 317 300

ammattiryhmät. Ammattiryhmittäinen poistuma kaudella 2000–2015 on yli keskiarvon, 40 %, maa- ja metsätaloustyön, rakennustyön, liikennetyön, hoitotyön ja suojelualan työn ammattiryhmissä.

Tuotantorakenteiden muuttumisen myötä työn sisällöt muuttuvat kaikissa tehtävissä. Osaamisvaatimukset kasvavat. Tieto- ja viestintätekniikan hallinta on välttämätön osa kaikkia työtehtäviä. Myös kieli- ja viestintätaidot, yhteistyökyky ja luovuus ovat vaatimuksia, joiden merkitys kasvaa kaikissa ammateissa ja työtehtävissä. Tieteellisen tutkimuksen sekä tutkimus- ja kehitystyön asema palvelujen ja tavaroiden tuotannon perustana vahvistuu.

Työvoiman koulutustasoa ja osaamista on edelleen kohotettava. Työvoiman kysynnän tyydyttäminen sekä korkeaa osaamista edellyttävissä

kasvavissa että poistumaltaan suurissa ammattiryhmissä edellyttää työvoiman tarjonnan niukentuessa koulutustarjonnan oikeaa mitoittamista ja nuorten ja aikuisten koulutuksen aikaisempaa parempaa yhteensovittamista.

Aluekehitys

Väestö- ja työvoimarakenteen muutoksen arvioidaan luovan edellytyksiä työttömyysasteen alentamiseen ja työllisyysasteen kohottamiseen kaikissa maakunnissa. Alueellisen keskittymisen arvioidaan kuitenkin jatkuvan ja alueellisten erojen kasvavan, jollei osaamista ja innovaatiotoimintaa saada riittäväksi vastavoimaksi kaikilla alueilla.

Väestöennusteiden ³⁾ mukaan väestön muuttoliike keskittyy toisaalta ns. kasvukeskuksiin pääkaupunki-

seudulle sekä Turun, Tampereen, Jyväskylän ja Oulun seuduille ja toisaalta kaikissa muissakin maakunnissa maakuntakeskuksiin. Ääripäinä Uudenmaan väestön arvioidaan kasvavan kaudella 2000–2020 noin 16 % ja Kainuun väestön vähentyvän noin 17 %. Uudenmaan lisäksi Manner-Suomen maakuntien väkiluku kasvaa tällä kaudella Varsinais-Suomessa, Itä-Uudellamaalla, Kanta-Hämeessä, Keski-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kasvumaakunnissakin alueiden väliset erot kehityksessä voivat olla varsin suuria. Maahanmuuttajista yli puolet sijoittuu pääkaupunkiseudulle.

Yli 65-vuotiaiden osuuden arvioidaan olevan vuonna 2020 Uudellamaalla noin 18 % mutta Etelä-Savossa jo 30 %. Itä-Suomen maakunnissa työikään tulevien ikäluokkien koon arvioidaan olevan vuoden 2010 jälkeen enää 60–70 % poistuvien ikä-

Taulukko 2.

Peruskouluikäisten ja nuorisoiikäisten määrän kehitys 2000–2020

	2000	2010	muutos % 2000–10	2020	muutos % 2000–20
7–15-vuotiaat	580 800	529 400	-8,8	504 100	-13,2
16–18-vuotiaat	202 600	199 700	-1,4	170 800	-15,7
19–21-vuotiaat	194 200	198 600	2,2	175 200	-9,8
Yhteensä	977 600	927 700		850 100	

luokkien koosta. Ikääntymisen lisäksi useilla alueilla työikään tulevan väestön poismuutto vaikuttaa voimakkaasti työvoiman määrään ja ikärakenteeseen. Työvoiman määrä kasvaa kaudella 2000–2020 vain Uudellamaalla, jossa kasvu on 7 %. Varsinais-Suomessa, Itä-Uudellamaalla ja Pirkanmaalla määrä on vuonna 2020 vuoden 2000 tasolla. Kainuussa työvoiman määrän arvioidaan alenevan vastaavana aikana 24 %.

Muutosten taustana on ennen muuta tuotannon ja työpaikkojen keskittyminen. Erityisesti informaatioteknologiaan perustuvien uusien alojen työpaikat ovat keskittyneet muuta miin kasvu- ja kaupunkikeskuksiin, joissa edellytykset uuden teknologian kehittämiseksi, tuotannolle ja soveltamiselle ovat parhaat. Muilla alueilla pitäisi toisaalta löytää alueiden välisin erikoistumis- ja työnjakojärjestelyin uusia vaihtoehtoisia vahvuustekijöitä ja toisaalta verkostoitua muiden alueiden kanssa.

Työvoiman kysyntä toimialoitain vaihtelee alueittain. Myös työvoimatarpeen ammattiryhmittäisessä jakautumassa alueelliset erot ovat huomattavia. Alueellisen kehityksenkin kannalta ovat erityisen tärkeitä johto- ja asiantuntijatyön ja kulttuuri-työn ammattiryhmät ja työpaikat, jois-

sa edellytetään pitkää koulutusta, tulosotaso on korkea, työpaikkojen kasvu nopea ja työttömyys alhainen. Näiden kasvuaammattien työvoimatarpeesta arvioidaan yli 40 % kohdistuvan Uudellemaalle.

Alueellisen keskittymiskehityksen uhkatekijöitä ovat mm. syrjäseutujen autioituminen ja kasvukeskusten ruuhkautuminen, peruspalvelujen saatavuuden heikentyminen ja palvelutuotannon vaikeudet sekä syrjäseuduilla että kasvukeskuksissa, koulutustarjonnan ja työvoimatarpeitten kohtaantomattomuus niin ikään sekä kasvukeskuksissa että muissa maakunnissa sekä syrjäytyminen.

Suomen hyvinvointi ja kansainvälinen kilpailukyky perustuu alueiden elinvoimaisuuteen ja innovatiivisuuteen, jota edistetään alueellisesti kattavalla koulutuksella ja tutkimustoiminnalla. Tämä edellyttää perusvoimavarojen turvaamista maan eri osissa, kansallisen koulutus- ja tutkimuspolitiikan ja aluepolitiikan kehittämistavoitteiden yhteensovittamista, alueellisen elinkeino- ja työelämän ja muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön vahvistamista, koulutus- ja tutkimustoiminnan niveltämistä alueiden elinkeino- ja hyvinvointistrategioihin, alueellisen ennakkoinnin tehostamista, alueiden kansainvälisen

infrastruktuurin laajentumisen tukemista ja maahanmuuttopolitiikan ja koulutuspolitiikan yhteyden vahvistamista.

Globalisaatio ja kansainvälistyminen

Talouden globalisaatio merkitsee yhä syvenevää maailmanlaajuista työnjakoa ja kiristyvää kilpailua. Tästä seuraa muutoksia työelämän rakenteisiin, ammatteihin ja osaamistarpeisiin. Työvoiman liikkuvuuden arvioidaan globalisaatiokehityksen myötä lisääntyvän. Näillä muutoksilla on vaikutuksensa myös koulutusjärjestelmään.

Tuotanto ja palvelujen tarjoaminen ovat entistä heikommin sidoksissa paikkaan, kun tuotannon keskeiset tekijät, työvoima ja pääoma, liikkuvat vapaasti. Yritykset sijoittuvat maihin ja alueille, jotka tarjoavat niille parhaat tai edullisimmat toimintamahdollisuudet. Kehitys tarjoaa Suomelle mahdollisuuksia, mutta myös uhkia. Vaarana on alueiden voimakas erilaistuminen sekä yksilöiden jakautuminen entistä selvemmin menestyjiin ja syrjäytyviin. Toisaalta Suomen kannalta mahdollisuutena on nähtävä se, että Suomi ei kansainvälisillä markkinoilla kilpaile halvoilla tuotantokustannuksilla, vaan korkealla osaamistasolla ja vakaila

yhteiskuntaoloilla.

Taloudellinen globalisaatio merkitsee kilpailun kiristymistä useilla uusilla alueilla, kun palvelujen kaupan esteitä poistetaan. Maantieteelliset rajat ylittävän koulutustarjonnan voidaan ennakoida lisääntyvän myös Suomessa. Tämä koskee sekä lähiopetuksena että virtuaalisesti tarjottavaa ulkomaista koulutusta. Suomalaisessa koulutuksessa oppimistulokset ovat hyviä ja koulutusratkaisut rakentuvat koulutuksellisen tasa-arvon periaatteelle. Tutkintotavoitteisen koulutuksen maksuttomuus on tärkeä lähtökohta. Koulutusmarkkinoiden kansainvälistymisessä erityinen haaste on se, että koulutuspalvelut kuuluvat GATS-sopimuksen (General Agreement on Trade in Services, palvelukauppasopimus) piiriin. Kilpailun esteiden poistaminen koulutuspalvelujen osalta ja tätä seuraava kilpailu erityisesti korkeakoulutuksen osalta vaarantaisi tutkintotavoitteisen koulutuksen maksuttomuuden toteutumisen ja tätä kautta vaikuttaisi laajemminkin koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen. Suomi ei ole tehnyt, eikä sen tarkoituksena ole tehdä GATS-sopimuksen mukaisia sitoumuksia markkinoillepääsystä tai kansallisesta kohtelusta koulutuspalvelujen osalta.

Koulutus- ja tutkimusjärjestelmällä on perinteisesti ollut keskeinen merkitys maan sosiaalisen hyvinvoinnin ja taloudellisen kilpailukyvyn turvaamisessa. Suomi on kansainvälisesti sitoutunut kestävän ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen periaatteisiin, ja tämä näkökulma painottuu tulevana vuosina myös koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisessä.

Euroopan unionin toiminta koulutus- ja tutkimussektorilla on viime vuosien aikana voimakkaasti vahvistunut, vaikka toimivalta näissä kysymyksissä on pääasiassa jäsenvaltioilla. Eurooppaan on muodostumassa yhtenäinen koulutus- ja tutkimusalue, jolla Suomen on profiloiduttava omilla osaamisalueillaan. Kansainvälinen kilpailu lahjakkaista opiskelijoista, opettajista ja tutkijoista kiihtyy samalla kun Eurooppa pyrkii voimavaroja yhdistämällä vahvistamaan vaikuttavuuttaan globaalilla tasolla. Suomalaisen koulutus- ja tutkimusjärjestelmän toimintaedellytysten tulee turvata mahdollisuutemme toimia tasavertaisesti muiden maiden kanssa.

Globaali talous merkitsee kaikkien yhteiskuntien monikulttuurisuuden lisääntymistä. Suomessa on verraten pieni ulkomaalaisväestö, mutta määrän arvioidaan kaksinkertaistuvan

seuraavan kymmenen vuoden aikana. Koulutusjärjestelmän on varauduttava vastaamaan entistä paremmin maahanmuuttajien erityisiin koulutustarpeisiin. Kansainvälistyminen on yksi keino, jolla koulutus- ja tutkimusjärjestelmä voi vastata globalisaation mukanaan tuomiin haasteisiin. Kansainvälistyminen on toistaiseksi merkinnyt enemmän henkilövaihdon järjestämistä kuin koulutuksen sisältöjen tai toimintatapojen kansainvälistymistä, mutta painopiste on muuttumassa.

Tutkimus on useilla aloilla hyvin kansainvälistä. Kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä erityisesti suurissa tutkimushankkeissa sekä tulosten levittämisessä ja hyödyntämisessä.

Pohjoismaisen yhteistyön merkitys korostuu tutkimuksen ja koulutuksen kansainvälistyessä.

A large, stylized white number '1' is positioned in the upper left, and a large, stylized white logo resembling a cursive 'o' or 'c' is in the lower right. Both elements have a slight 3D effect with shadows.

Koulutuksen ja tutkimuksen
kehittämislinjau

Koulutus ja tutkimus hyvinvoinnin rakentajana

Suomi sivistisyhteiskuntana rakentuu osaamisen, tiedon ja luovuuden varaan. Sen arvoihin kuuluvat ihmisten yhdenvertaisuus, suvaitsevaisuus, kansainvälisyys, vastuu ympäristöstä ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Koulutuksella edistetään sivistyksellisiä oikeuksia ja aktiivisen kansalaisuuden valmiuksia.

Tavoitteena on sivistisyhteiskunta, jossa jokainen voi kasvaa ihmisenä omien mahdollisuuksiensa mukaisesti, jokainen voi kansalaisena antaa oman panoksensa yhteisöjen ja elinehtojensa kehittämiseen ja jokainen voi uudistaa ammatillista osaamistaan työn muutosten mukaan koko työuran ajan.

Jokaisella on tasavertainen oikeus saada edellytystensä mukaista koulutusta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaan. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi painotetaan lasten ja nuorten oikeutta henkisesti ja fyysisesti turvalliseen kasvuympäristöön.

Ihmisten yhdenvertaisuutta ja alueiden välistä tasa-arvoa vahvistetaan. Koulutusta ja tutkimusta kehitetään alueiden vahvuuksia ja ominaispiirteitä tukien tavoitteena työllisyysasteen nostaminen.

Koulutuksen kehittämisessä otetaan huomioon ruotsinkielisen koulutuksen kulttuurinen merkitys ruotsinkieliselle väestölle. Kieliryhmien tasavertaisuuden tukemiseksi pyritään koulutuksessa edistämään myönteistä asennetta maan kaksikielisyyttä kohtaan.

Koulutus- ja tutkimus- järjestelmän kehittäminen

Koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta sekä koulutusjärjestelmän toimivuutta parannetaan. Koulujärjestelmän toiminnallisten rakenteiden kehittämisessä erityisenä tavoitteena ovat eri sektoreiden ja koulumuotojen yhteistoiminnan vahvistaminen ja joustavuuden, tuloksellisuuden ja tehokkuuden parantaminen. Oppivelvollisuuden alkamisikä ja päättymisen säilytetään nykyisenä.

Ammatillisten ja lukio-opintojen samanaikaista suorittamista laajennetaan ja tuetaan näitä opintoja järjestävien oppilaitosten yhteistyötä tiivistämällä ja rahoitusta kehittämällä.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyötä lisätään ja työnjakoa selkeytetään. Am-

mattikorkeakoulujen jatkotutkintojärjestelmä vakiinnutetaan ja jatkotutkintojen asema korkeakoulututkintojen järjestelmässä vahvistetaan. Yliopistojen tutkintorakenne uudistetaan kaksiportaiseksi syksystä 2005 lukien. Aikaisemmat opinnot luetaan tarkoituksenmukaisella ja joustavalla tavalla hyväksi sektorilta toiselle siirryttäessä.

Aikuiskoulutusta kehitetään kaikilla koulutusasteilla aikuisväestön ja työvoiman koulutustarpeita vastaavasti yhtenä kokonaisuutena. Aikuiskoulutuksen ohjausjärjestelmä uudistetaan siten, että aikuiskoulutuksen tarjonta voidaan turvata tasapuolisesti kaikilla tasoilla, aloilla ja alueilla.

Tutkimusjärjestelmää kehitetään vahvistamalla kansainvälisiä, kansallisia ja alueellisia yhteistyöverkkoja. Tavoitteena on järjestelmän eri osien tasapaino ja eri toimijoiden aktiivinen vuorovaikutus sekä korkeakoulujen tuottaman tiedon ja osaamisen tehokas hyödyntäminen.

Opetuksen ja oppimisympäristöjen kehittäminen

Opetusta ja oppimisympäristöjä kehitetään siten, että ne luovat yksilölle vankan perustan elinikäiselle oppimiselle ja persoonallisuuden kasvulle. Tavoitteen toteutuminen edellyttää huomion kiinnittämistä sekä riittävän osaamisen ja oppimisvalmiuksien että opiskelulle myönteisen elämäntapa- muksen ja motivaation kehittymiseen. Edelleen on huolehdittava tuki- ja ohjauspalvelujen riittävydestä ja toimivuudesta. Oppimisympäristöjä kehitettäessä kiinnitetään huomiota opiskelun monipuolisuuteen ja laaja-alaisuuteen. Opiskelussa hyödynnetään aiempaa enemmän myös virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolisia oppimisympäristöjä. Yhteistyötä kirjastojen kanssa kehitetään. Riittävät opitun tunnustamisen mekanismit edesauttavat yksilön mahdollisuuksia hyödyntää koulutuksen ulkopuolella opittua.

Opetuksen korkean laatutason saavuttamisesta huolehditaan. Opetussuunnitelmista muodostetaan johdonmukaisesti etenevä erillaiset yksilöt huomioiva kokonaisuus.

Kaikille koulutusasteille luodaan perusteet sille, miten muualla opittu tunnustetaan. Opitun

tunnustamiseen kiinnitetään huomiota opetushenkilöstön ja oppilaitosten johdon koulutuksessa.

Opetuksen sisältöjen kehittämisessä huomioidaan kansainvälisen yhteistyön painoarvon kasvaminen sekä suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuminen.

Erityisen haasteen opetuksen ja oppimisen kehittämiselle muodostavat syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat, joita on noin 10–15 % lapsista ja nuorista. Tavoitteena on ennaltaehkäistä eriarvoistumiskehitystä sekä korjata jo mahdollisesti havaittuja ongelmia. Oppimisvaikeuksien ja sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää oppilaiden henkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä.

Opetuksen kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota yhteisöllisyyden vahvistamiseen sekä oppilaitosten välisten oppimistuloksissa olevien erojen vähentämiseen edelleen.

Varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden edistämiseksi vahvistetaan tukiopetusta, erityisopetusta ja opiskelija- ja oppilashuoltoa.

Tämä edellyttää lainsäädännön täsmentämistä ja moniammatillista yhteistyötä. Opinto-ohjauksen ja opiskelijoiden tuki- ja neuvontapalvelujen voimavarat ja laatutaso turvataan kaikilla koulutusasteilla.

Valtion erityiskouluja kehitetään erityisopetuksen osaamis- ja resurssikeskuksina.

Hyvinvointiyhteiskunnan palvelutason säilyttäminen edellyttää uutta yrittäjyyttä. Koko koulujärjestelmän läpäisevä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyydelle myönteinen asenne luovat pohjaa yrittäjyydelle.

Yrittäjyyttä tuetaan vahvistamalla koulutuksen ja työelämän välistä vuorovaikutusta, parantamalla opettajien ja opinto-ohjaajien tietoja yrittäjyydestä sekä kehittämällä opetussisältöjä ja -menetelmiä kaikessa koulutuksessa.

Hyvinvointiyhteiskuntaa rakennetaan kestäväen kehityksen periaatteen mukaisesti siten, että tyydytetään nykypäivän väestön tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.

Kestävää kehitystä edistetään koulutuksessa ja tutkimuksessa.

Suomalainen opetusteknologiaosaaminen tulee nostaa korkealle kansainväliselle tasolle hyödyntämällä virtuaaliopetuksen hankkeissa sekä muissa kehittämishankkeissa ja tutkimuksista saatavaa pedagogista tietoa. Tieto- ja viestintäteknikan käyttöä opetuksessa ja opiskelussa on syytä edelleen kehittää. Edelleen tulee huolehtia siitä, että koulutuksessa annetaan riittävät valmiudet verkoissa olevan tiedon sisällön arviointiin ja tietotulvan hallintaan.

Tuetaan pedagogisilta ja viestintäteknisiltä ominaisuuksiltaan korkealaatuisten virtuaalisten opintokokonaisuuksien kehittämistä ja vahvistetaan opettajien perus- ja täydennyskoulutusta.

Tuetaan alueellista kehittämistyötä ja koulutuksen saavutettavuutta uusien yhteistoimintaan perustuvien koulutusjärjestelyin ja tuottamalla kuntien ja koulujen erilaiset lähtökohdat huomioonottavia verkko-opetuspalveluita.

Eriarvoistumista ja syrjäytymistä ehkäistään varmistamalla liityntä- ja käyttökustannuksil-

taan tehokkaat ja kohtuuhintaiset tietoliikenneyhteydet kaikille kouluille, mikä edistää tasa-arvoisten ja korkealaatuisten koulutuspalvelujen saatavuutta koko maassa.

Koulutuksen, tutkimuksen ja työelämän välinen vuorovaikutus

Yhteiskunnassa, työn organisoinnissa ja sen sisällössä tapahtuvat muutokset ovat keskeinen lähtökohta koulutus- ja tutkimusjärjestelmän kehittämiselle. Toisaalta koulutuksella ja tutkimuksella vaikutetaan keskeisesti yhteiskunnan ja työelämän kehitykseen. Toimintaympäristössämme tapahtuvat yhä nopeammat muutokset edellyttävät koulutuksen, tutkimuksen ja työelämän välisen vuorovaikutuksen edistämistä edelleen.

Maailmantalouden keskeinen kehityspiirre on toimintojen ja yritysten verkottuminen. Tähän liittyy tuotantoprosessien uudelleen muotoutumista, toimintojen ulkoistamista sekä työorganisaatioiden, ammattien, työnteon tapojen ja osaamistarpeiden entistä nopeampia muutoksia. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää oppilaitosten työelämäyhteyksien tiivistämistä. Yhteistyötä tarvitaan niin kou-

lutustarpeiden ennakoinnissa kuin koulutuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissakin.

Osaamisen merkitys alueiden kehittämisessä on korostunut. Työpaikoilla tapahtuva oppiminen ja innovaatiotoiminta ovat nousseet yhä tärkeämmäksi osaamisen kehittämisen muodoksi. Tulevaisuuden uudet innovaatiot ovat usein poikkitieteellisiä ja perustuvat monialaiseen yhteistyöhön. Oppilaitosten merkitys työelämän kehittäjänä samoin kuin työntekijöiden rooli oman työnsä kehittäjänä korostuvat. Tarvitaan alueellisia, monialaisia koulutuksen, tutkimuksen ja työelämän yhteistyöverkostoja.

Korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten ja työelämän vuorovaikutusta vahvistetaan ja ura- ja rekrytointipalveluja parannetaan.

Opintojen aikaisen barjoittelun ja työssäoppimisen laatua kehitetään.

Edellytyksiä työn ja koulutuksen tasapainoiseen vuorotteluun parannetaan.

Työelämässä toimiville luodaan nykyistä joustavampia mahdollisuuksia työn ohessa ylläpitää ammattitaitoaan ja kohottaa koulutustasoaan.

Pätevä tutkijakunta on elinkeino- ja muun työelämän tärkeä voimavara. Tutkimustyötä tekevien osuus työvoimasta on Suomessa maailman huippuluokkaa. Työelämän ja tutkimuksen vuorovaikutus edistää korkealaatuisen tiedon ja osaamisen leviämistä ja edesauttaa uusien innovaatioiden syntymistä. Teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden hyödyntäminen mahdollistaa myös perinteisten elinkeinolojen uudistumista. Innovaatiotoiminnassa tulee hyödyntää myös humanististen ja yhteiskuntatieteiden antamat mahdollisuudet.

Innovaatiotoiminnan edellytyksiä vahvistetaan panostamalla Suomelle tärkeisiin tutkimusaloihin ja turvaamalla uudet kasvualat sekä kehittämällä tutkijankoulutusta. Korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön periaatteita selkeytetään ja korkeakoulujen edellytyksiä edistää tutkimustulosten hyödyntämistä parannetaan.

Tutkijakunnan saatavuus turvataan edelleen huolehtimalla tieteellisen tutkimuksen arvostuksesta ja tutkijamuran houkuttelevuudesta.

Aikuisväestön koulutusmahdollisuuksien kehittäminen

Koulutusjärjestelmän keskeinen kehittämissuunnitelma on aikuisväestön koulutusmahdollisuuksien parantaminen. Suomalainen hyvinvointi perustuu osaavaan ja korkean sivistystason omaavaan aikuisväestöön. Suomen kansainvälinen kilpailukyky edellyttää ammattitaitoisen työvoiman saatavuutta ja osaamistason jatkuvaa kehittämistä pitäen samanaikaisesti huolta sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta, tasa-arvosta ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten vahvistamisesta. Aikuisväestön koulutustarpeisiin vastaaminen edellyttää tiivistä hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Aikuiskoulutuksessa otetaan huomioon molempien kieliryhmien tarpeet.

Väestön ikääntymisen aiheuttaman suuren poistuman takia nuorisoi-
kaluokat eivät riitä täyttämään avautuvia työpaikkoja. Aikuisten nuoria alhaisempi koulutustaso taas hankaloittaa aikuisväestön työllistämistä uusiin avautuviin työpaikkoihin. Koulutusjärjestelmän tehtävänä on mahdollistaa koko työikäiselle aikuisväestölle edellytykset vankan ammattiosaamisen hankkimiseen ja osaamisen jatkuvaan kehittämiseen. Aikuiskoulutuksella on merkittävä asema myös työmarkkinoiden rakenteiden

sekä työyhteisöjen kehittäjänä ja urakierron vahvistajana. Aikuiskoulutuksen keinoin edistetään huoltosuhteen edullista kehittymistä ja työllisyysasteen nostamista noin 75 prosenttiin. Aikuisten oppimismahdollisuuksia kehittämällä edistetään työikäisen väestön halua ja mahdollisuuksia työssä jaksamiseen ja yksilöiden kokonais työuran pidentämiseen. Samalla kiinnitetään erityistä huomiota niihin, joiden työura on vähäisen pohjakoulutuksen takia epävaka.

Pyrkimys yhteiskunnan eheyden ja aktiivisen kansalaisuuden tukemiseen on aikuiskoulutuspolitiikan ajankohtainen haaste. Sivistyspalveluilla on erityisesti ikääntyvän väestön hyvinvoinnin ja aktiivisen elämän kannalta keskeinen merkitys. Aikuiskoulutuksen järjestämisessä kiinnitetään huomiota vapaatavoitteisten ja yleissivistävien opintojen riittävään saatavuuteen.

Suunnitelmakaudella painopisteenä on aikuisväestön koulutusmahdollisuuksien lisääminen osana elinikäisen oppimisen politiikkaa.

Aikuiskoulutuksella tuetaan nopealiikkeisesti ja joustavasti ammattitaitoista työvoimaa kaikille tehtävätasojen ja kaik-

kiin ammatteihin. Aikuiskoulutuksen keinoin tuetaan työyhteisöjen kehittymistä.

Aikuisväestölle suunnattua koulutustarjontaa kehitetään sekä tutkintotavoitteisena että täydennyskoulutuksena kullekin koulutusasteelle luontevalla tavalla.

Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta vahvistetaan monipuolistamalla vapaan sivistystyön ja yleissivistävän aikuiskoulutuksen tarjontaa ja parantamalla sen saatavuutta.

Koulutusmahdollisuudet ja tasa-arvo

Koulutuksen perusturva

Koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo on perusta suomalaiselle hyvinvoinnille. Jokaisella tulee olla yhtäläinen oikeus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti opetusta sekä kehittää itseään varallisuudesta riippumatta. Koulutuksen perusturvan toteutuminen on osa onnistunutta syrjäytymisen ehkäisyä.

Valtioneuvosto antoi vuonna 2002 selonteon uusien koululakien vaikutuksista ja laeissa asetettujen

tavoitteiden toteutumisesta. Selonteossa todettiin, että erityistä huomiota tulee kiinnittää koulutuksellisen perusturvan toteutumiseen. Kehittämistarpeita kohdistuu oppilaiden oikeuksien toteutumisen vahvistamiseen.

Julkisen vallan tehtävänä on taata jokaiselle kansalaiselle sukupuolesta, asuinpaikasta, iästä, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta koulutusmahdollisuudet.

Esi- ja perusopetuspalvelujen saavutettavuus turvataan koko maassa. Erityistä huomiota kiinnitetään oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Perusopetuksen oppimisvaikeuksissa olevien lasten ja nuorten oppimistulosten parantamiseksi lisätään heille ammentavaa erityis- ja tukiopetusta.

Rakennetaan yhteyksiä peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten välille peruskoulun päättävien ja ammatilliseen koulutukseen bakeutuvien nuorten ongelmien tunnistamiseksi ja ratkaisemiseksi.

Tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi tarvitaan osallistumista tukevia,

suunnattuja toimenpiteitä vähemmän osallistuville ryhmille.

Oppilaan ja opiskelijan oikeuksien, koulutuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista sekä käytettävissä olevien toimenpiteiden tehokkuutta arvioidaan.

Koulutuspalvelujen saavutettavuus

Osaamisen ja koulutustason kohottaminen

Väestön koulutustaso on noussut nopeasti viimeisten vuosikymmenien aikana. Edellä kuvatut toimintaympäristön muutokset edellyttävät väestön ja työvoiman koulutustason ja osaamisen kohottamista edelleen.

Tavoitteeksi asetetaan, että vuoteen 2015 mennessä vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–29-vuotiaasta väestöstä kohoaa nykyisestä 85 %:sta vähintään 90 %:iin ja että korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 30–34-vuotiaasta väestöstä kohoaa nykyisestä 40 %:sta vähintään 50 %:iin.

Koulutustarjonnan lähtökohdat ja kokonaismäärän jakautuminen

Ammatillisesti eriytyvä koulutus mitoitetaan ennakoidun työvoimatarpeen mukaisesti tavoitteena toisaalta ammatillisesti eriytyvän koulutuksen tarjoaminen koko nuorisoikäluokalle ja toisaalta aikuisten osaamistason nostaminen ja ajan tasalla pitäminen. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden väylä korkeakouluihin turvataan. Molempien kieliryhmien koulutustarpeista huolehditaan tasapuolisesti.

Koko peruskoulun ja lukion päättävälle nuorisoikäluokalle tarjotaan mahdollisuus ammatillisesti tai tieteellisesti suuntautuneen koulutuksen suorittamiseen ammatillisessa peruskoulutuksessa, ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa.

Tavoitteeksi asetetaan, että vuoteen 2008 mennessä 25 % ammattikorkeakoulujen ja 2–3 % yliopistojen uusista opiskelijoista on toisen asteen ammatillisen koulutuksen peruskoulupohjalta suorittaneita.

Ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa aloittavien sukupuolirakenteen

tasoittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Työvoiman tarpeen tyydyttäminen väestön ikääntyessä ja työllisyysasteen nostaminen edellyttävät koulutusjärjestelmän tehokkuuden lisäämistä.

Jatko-opintoihin siirtymistä nopeutetaan, koulutuksen läpäisyä parannetaan ja moninkertaista koulutusta vähennetään. Aikaisemman saman koulutusasteen ammatillisesti eriytyvän tutkinnon suorittaneet objataan pääsääntöisesti heille soveltuviin aikuiskoulutusohjelmiin tavoitteena toisaalta nopeuttaa toisen asteen tutkinnon suorittaneiden pääsyä jatko-opintoihin ja toisaalta lyhentää samantasoisien tutkinnon jo suorittaneiden opiskeluaikoja.

Koulutuksen läpäisyä painotetaan tuloksellisuuden osatekijänä kaikessa perusasteen jälkeisessä tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Tuloksellisuuskriteerien tulee kuitenkin kannustaa myös erityisopetuksen järjestämiseen.

Koulutuksen tavoitteellinen aloittajamäärä vuonna 2008 on esitetty taulu-

kossa 3 ja koulutusaloittaiset aloittajatavoitteet nuorisoikäluokalle tarkoitettussa koulutuksessa taulukossa 4. Kehittämissuunnitelman liitteessä esitetään taulukossa 4 esitettyjen tavoitteiden opintoalakohtaiset laskentaperusteet, joihin valtioneuvosto ei ole ottanut kantaa.

Asetettuja koulutustarjonnan tavoitteita vuodelle 2008 arvioidaan vuosien 2004–2005 yhteiskunta-, talous- ja työvoimakehityksen perusteella ja tavoitteita tarvittaessa tarkistetaan kehittämissuunnitelmaa muuttamalla.

Koulutustakuu

Peruskoulun suorittaneista 97 % hakee samana vuonna toisen asteen koulutukseen. Lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa aloittaa peruskoulun päättämivuonna 90 %. Lisäksi noin 3 % aloittaa perusopetuksen lisäopetuksessa. Peruskoulun päättävälle nuorille muodostetaan koulutustakuu seuraavin toimenpitein.

Yksilön elämänuran ja -laadun sekä yhteiskunnan ja työelämän toimintakyvyn turvaamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Taulukko 3.
Koulutuksen aloittajataavoitteet vuonna 2008 ⁽⁴⁾

Koulutus	Aloittajataavoitteet vuonna 2008			Aloittajat 2002 Yhteensä
	Nuoriso- ikäluokalle tark. koulutus	Aikuisille tarkoitettu koulutus	Yhteensä	
Lukio				
lukio-opinnot	36 000	5 000	41 000	41 000
aineopinnot (5)		15 000	15 000	13 000
Ammatillinen peruskoul.				
perustutkinnot (6)	45 700	13 500	59 200	60 700
ammatti- ja erikoisammattitutkinnot (7)		49 000	49 000	38 000
muu lisäkoulutus (8)		5 000	5 000	5 900
Ammattikorkeakoulu				
perustutkinnot	25 900	6 000	31 900	31 400
jatkotutkinnot		2 000	2 000	200
erikoistumisopinnot		5 000	5 000	6 000
avoin ammattikorkeakouluopetus (5)		20 000	20 000	7 600
Yliopisto				
perustutkinnot (9)	18 900	5 000	23 900	24 600
tutkijakoulutus (10)		2 000	2 000	
erikoistumisopinnot (11)		6 000	6 000	
avoin yliopisto (5)		90 000	90 000	85 000
Vapaa sivistystyö (8)		24 000	24 000	20 500
Ammatillisesti eriytyvä perusk.	90 500	24 500	115 100	117 000

(4) Opetusministeriön hallinnonalan koulutus

(5) Osallistujamäärä

(6) Osa oppisopimuskoulutusta, vuoden 2008 aloittajataavoitteet eivät sisällä 20 ov laajuista kotitalousopetusta, vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta eikä maahanmuuttajien valmistavaa koulutusta

(7) Osa oppisopimuskoulutusta

(8) Vuosiopiskelijoita

(9) Vuoden 2002 luvut ko. vuonna alkavaan koulutukseen ensimmäistä kertaa kirjoittautuneet, sisältää 5 080 erillisvalinnoilla valittua

(10) Päätoiminen tutkijakoulutus

(11) Yliopistot ovat asettaneet täydennyskoulutuksessa tavoitteekseen vuositason keskimäärin sopimuskautella 2004–06 noin 100 000 opiskelijaa, mikä sisältää noin 6 000 erikoistumisopinto-opiskelijaa.

Taulukko 4.

Aloittajataavoitteet koulutusaloitain nuorisokäluokalle tarkoitettussa koulutuksessa ⁽¹²⁾

<i>Koulutusala</i>	<i>Aloittajataavoite vuonna 2008</i>	<i>josta ruotsinkiel. koulutusta</i>
Luonnonvara-ala	7 200	440
Ammatillinen peruskoulutus	2 800	190
Ammattikorkeakoulu	1 000	70
Yliopisto	3 400	180
Tekniikka ja liikenne	32 900	1 390
Ammatillinen peruskoulutus	20 700	800
Ammattikorkeakoulu	8 400	400
Yliopisto	3 800	190
Hallinto ja kauppa	17 500	1 170
Ammatillinen peruskoulutus	5 800	320
Ammattikorkeakoulu	6 900	320
Yliopisto	4 800	530
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	7 300	360
Ammatillinen peruskoulutus	5 900	280
Ammattikorkeakoulu	1 400	80
Sosiaali- ja terveysala	15 100	760
Ammatillinen peruskoulutus	7 600	320
Ammattikorkeakoulu	5 800	350
Yliopisto	1 700	90
Kulttuuriala	4 500	340
Ammatillinen peruskoulutus	2 200	180
Ammattikorkeakoulu	1 800	120
Yliopisto	500	40
Humanistinen ja opetusala	6 000	540
Ammatillinen peruskoulutus	700	80
Ammattikorkeakoulu	500	60
Yliopisto	4 800	400
Suojelu	50	
Ammattikorkeakoulu	50	
Yhteensä	90 550	5 000

(12) Opetusministeriön hallinnonalan koulutus

tavoitteeksi asetetaan peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen turvaaminen koko ikäluokalle. Tavoitteena on, että vuonna 2008 vähintään 96 % peruskoulun päättävistä aloittaa samana vuonna lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa.

Nuorten urasuunnittelun ja opiskeluvalintojen tukemiseksi käynnistetään oppilaanohjauksen kehittämishanke, jossa on erityisenä painoalueena perusopetuksen ylempien vuosiluokkien oppilaanohjaus. Tavoitteena on kehittää ohjauspalveluja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, työelämän, julkisen työvoimapolun ja nuorisotoimen välistä yhteistyötä kehittämällä sekä henkilöstön koulutuksella. Valmistellaan ratkaisut, joilla turvataan oppilaanohjauksen riittävyys ja korkea laatutaso perusopetuksen ylemmillä vuosiluokilla.

Perusopetuksen yhteydessä annettavaa lisäopetusta ja sen rahoitusta kehitetään siten, että sitä voidaan järjestää myös ammatillisten oppilaitosten yhteydessä ammatilliseen koulutuk-

seen orientoivana ja keskeyttämistä ennalta ehkäisevänä koulutusmuotona.

Ammatillisen peruskoulutuksen ja lukion opiskelijavalintoja kehitetään siten, että samana vuonna peruskoulun päättäneiden pääsy koulutukseen turvataan. Lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijavalinnassa turvataan vailla ammatillista koulutusta olevien pääsy koulutukseen.

Perusopetuksen jälkeistä jatko-opiskelupaikkaa vailla jäävien seuranta sekä henkilökobtaista ohjausta ja neuvontaa kehitetään yhteistyössä työvoimaviranomaisten kanssa.

Laaditaan selvitys nuorten bakeutumisesta ja valikoitumisesta ammatilliseen koulutukseen sekä opintomenestyksestä ja keskeyttämisestä. Käynnistetään selvityksen perusteella tarvittavat toimenpiteet.

Koulutuksen loppuun saatamista ja tutkintojen suorittamista edistetään kehittämällä opiskelijoiden ohjausta, opiskelumuuotoja, opintotukea sekä kehittämällä koulutuksen rahoitusta tuloksellisuuteen ja kannustavuuteen perustuvana.

Toisen asteen koulutukseen bakeutumiselle, aloittamiselle sekä tutkintojen suorittamiselle ja koulutuksen tuloksellisuudelle asetetaan tavoitteet, joita seurataan vuosittain.

Korkeakoulujen opiskelijavalinnat

Nuoret tulevat Suomessa työmarkkinoille suhteellisen myöhään johtuen mm. opintojen aloittamiseen liittyvistä viiveistä ja pitkistä opiskeluaajoista. Lukion jälkeiset opinnot aloitetaan keskimäärin noin 21-vuotiaana. Uusista ylioppilaista 11 000 pääsi korkeakouluopintoihin vuonna 2002. Kaikkiaan korkeakouluissa aloitti noin 43 000 ylioppilastutkinnon suorittanutta vuonna 2001. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden keski-ikä oli 25 vuotta, ylemmän korkeakoulututkinnon suorittajien keski-ikä 27 vuotta ja tohtoritutkinnon suorittaneiden 36 vuotta vuonna 2002.

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja kehitetään tavoitteena lisätä ylioppilastutkinnon samana vuonna suorittaneiden osuutta aloittajista.

Aikuiskoulutus

Aikuisväestön koulutuksen mitoittamisen yhtenä tavoitteena pitkällä aikavälillä on, että aikuisväestöllä on vuosittain mahdollisuus 1–2 viikon koulutusjaksoon ja perusteelliseen osaamisen uudistamiseen laskennallisesti noin puolen vuoden koulutusjaksoin 10–15 vuoden välein.

Aikuiskoulutuksena järjestettävän perustutkintoon johtavan koulutuksen tarjonta mitoitetaan ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa siten, että se vastaa noin 20 % aloittajien kokonaismäärästä.

Toisen asteen ammatillisen aikuiskoulutuksen mitoittamisessa erityisiä painopisteitä ovat kone- ja metallialan, auto- ja kuljetusalan, sosiaali- ja terveysalan ja koti-, laitostalous- ja pub-distuspalvelualan koulutuksen lisääminen.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtavan aikuiskoulutuksen mitoittamisessa erityisiä painopisteitä ovat kone- ja metallialan ja rakennusalan koulutuksen lisääminen. Käynnistetään mm. teknikkotyövoiman poistumasta aiheutuvan työvoimatarpeen tyy-

dyttämiseksi kohdennettu erillishjelma ammattikorkeakoulututkintoon johtavan tuotantopainotteisen koulutuksen ja erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen järjestämiseksi ensisijaisesti toisen asteen ammatillisen koulutuksen suorittaneille henkilöille.

Yliopistojen aikuiskoulutuksen 5 000 aloittajan arvioidaan jakautuvan siten, että noin 3 500 aloittaa erillisissä maisteriohjelmissa, noin 1 000 etenee avoimen yliopiston väylällä tutkintotavoitteiseen koulutukseen ja lisäksi varaudutaan noin 500 aloittajan muuntokoulutustarpeeseen.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoon johtavan koulutuksen tarjonnan mitoittamisen pitkän aikavälin tavoitteena on, että jatkotutkinnon voi suorittaa noin 20 % perustutkinnon suorittaneista.

Vuonna 2003 aloitettua aikuisten ammatillisen koulutuksen vuoteen 2007 ulottuvaa lisätoimenpideohjelmaa (Noste) vahvistetaan suunnitelmakauden alkuvaiheessa. Ohjelman vaikutuksia ei ole otettu huomioon tutkintojen määrällisissä tavoitteissa.

Ohjelmakauden päätyttyä vapautuvat voimavarat ohjataan vahvistamaan aikuisten mahdollisuuksia edetä perus- ja ammattitutkinnoista erikoisammattitutkintoihin sekä toisen asteen, opistoasteen ja ammatillisen korkeasteen tutkinnon pohjalta korkeakouluopintoihin.

Noste-ohjelmaa vahvistetaan siten, että koulutusta voidaan vuosittain järjestää noin 10 000 aloittajalle.

Vapaan sivistystyön mitoituksessa otetaan huomioon sektorin erityistehdävät sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistämisessä sekä oppimisvalmiuksien kehittämisessä. Mitoituksessa otetaan myös huomioon vanhenevan väestön tietoyhteiskunta- ja muut sivistystarpeet.

Alueellinen tasa-arvo

Koulutustarjonnan tulee tukea alueiden elinkeino- ja hyvinvointistrategioiden toteuttamista. Samanaikaisesti tulee huolehtia tasavertaisista koulutusmahdollisuuksista maan eri osissa. Alueelliset erot peruskoulun jälkeisessä lukioon ja ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa ovat suuria.

Sama koskee lukion jälkeistä hakeutumista.

Alueellisia eroja peruskoulun jälkeisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen tarjonnassa pienennetään.

Vuoropuhelua koulutuksen mitoittamisessa opetusministeriön, opetusballituksen ja maakunnallisten liittojen kesken jatketaan pitäen tavoitteena sitä, että maakunnallisten liittojen asettamat tai valmistelemat maakunnittaiset koulutustarjonnan tavoitteet vuodelle 2008 voidaan ottaa riittävästi huomioon kehittämissuunnitelman toimeenpanossa sekä ammatillisen koulutuksen järjestämislupia koskevassa päätöksenteossa sekä opetusministeriön ja korkeakoulujen tavoite- ja tulossopimuksissa.

Tutkinnot

Suoritettujen tutkintojen tavoitteet vuodelle 2008 on esitetty taulukossa 5.

Opettajat ja muu henkilöstö

Suomalaisen koulutusjärjestelmän toimivuuden ja laadun takeena on korkeatasoinen opettajankoulutus. Opettajankoulutuksen opiskelijavalintoja, pedagogisia opintoja, opettajien täydennyskoulutusta ja opettajankoulutuksen asemaa koskevat linjaukset on sisällytetty opettajankoulutuksen vuosia 2001–2005 koskevaan kehittämisohjelmaan. Kehittämisohjelman toteutuminen arvioidaan vuonna 2005.

Opettajien peruskoulutus

Opettajatarvetyöryhmä on laatinut arvioita opettajatarpeen - yleissivistävä koulutus, ammatillinen koulutus ja vapaa sivistystyö - kehityksestä vuo-

teen 2020 saakka. Tämän mukaisesti vuonna 2020 tarvitaan päätoimisia opettajia yli 62 300, mikä on lähes 5 000 vähemmän kuin vuonna 2002. Opettajien peruskoulutustarpeen mitoittamiseksi on arvioitu opettajavarrannon muutostekijöitä mm. opettajien tehtävistä tapahtuvaa poistumaa ja siirtymistä eläkkeelle sekä opiskelijamäärien kehitystä.

Peruskoulun ja lukion aineenopettajien sekä ammatillisten oppilaitosten opettajien opetettavina olevat ikäluokat ovat suurimmillaan kuluvan vuosikymmenen loppupuolella ja seuraavan vuosikymmenen alussa. Samaan aikaan opettajavaranto vähennee nopeasti eläkkeelle siirtymisen johdosta. Tämän vuoksi opettajankoulutuksen aloittavien määrä tulee nos-

Taulukko 5.

Suoritettujen tutkintojen tavoitteet vuonna 2008

Ylioppilastutkinnot	37 000
Ammatilliset perustutkinnot	37 000
Ammattitutkinnot	22 000
Erikoisammattitutkinnot	8 000
Ammattikorkeakoulututkinnot	26 000
Ammattikorkeakoulun jatkotutkinnot	2 000
Alemmat korkeakoulututkinnot	8 000
Ylemmät korkeakoulututkinnot	15 000
Tohtorintutkinnot	1 600

taa mahdollisimman suureksi suunnitelmakauden alkupuoliskolla. Aloittajamäärissä on otettava huomioon myös lisääntyvä oppilaanohjauksen tarve, mahdollinen lukion erityisopetus ja heikko kelpoisuustilanne tietyissä opettajaryhmissä.

Yleissivistävän opettajankoulutuksen sisällöllisessä kehittämisessä painottuvat siirtyminen yhtenäiseen perusopetukseen sekä peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmaudistukset.

Opettajatarpeen täyttämiseksi tulee vuosina 2003–2008 ottaa koulutukseen yhteensä noin 25 400 opiskelijaa. Aloittajia lisätään vieraiden kielten ja matemaattisen aineiden opettajan-

koulutuksessa, erityisopettajien ja opinto-ohjaajien peruskoulutuksessa sekä ammatillisten opettajien pedagogisessa koulutuksessa. Ruotsinkielisessä opettajankoulutuksessa lisäykset kohdistuvat luokanopettajakoulutukseen, erityisopettajien koulutukseen, opinto-ohjaajakoulutukseen ja ammatilliseen opettajankoulutukseen.

Opettajankoulutuksen kehittämässä kiinnitetään erityistä huomiota opintojen ohjauksessa, erilaisten oppijoiden ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden opetuksessa sekä maahanmuuttajien opetuksessa sekä tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytössä

tarvittaviin valmiuksiin.

Opettajankoulutuksen, erityisesti täydentävän opettajankoulutuksen, opintojen mitoittamisessa kiinnitetään huomiota aikaisempien opintojen ja opetuskokemuksen huomioon ottamiseen.

Opetushenkilöstön täydennyskoulutus

Opetushenkilöstön pedagogisista opinnoista ja muista kelpoisuutta tuottavista opinnoista vastaa valtio. Valtion rahoitusvastuuseen kuuluvat myös opetustoimen henkilöstön koulutuspoliittisesti merkittävä lisäkoulutus. Muusta opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen hankinnasta ovat

Taulukko 6.

Opettajankoulutuksen tavoitteelliset aloittajamäärät vuonna 2008

	<i>Perusopetus ja lukiokoulutus</i>	<i>Ammatillinen koulutus</i>	<i>Vapaa sivistystyö</i>	<i>Yhteensä</i>
Luokanopettajat	900			900
Erityisopetus	430	70		500
Oppilaan/opinto-ohjaajat	120	70		190
Aineenopettajat/yhteisten opintojen opettajat	1 120	300	90	1 510
Ammatillisten opintojen opettajat		1 200		1 200
Yhteensä	2 570	1 640	90	4 300

ensisijaisesti vastuussa työnantajat. Täydennyskoulutuksesta aiheutuviin menoihin valtio osallistuu opetustoimen laskennallisen valtionosuusjärjestelmän puitteissa.

Ammatillisen koulutuksen osalta opettajan työn luonteen ja sisällön uudistuminen edellyttää erityisen kehittämishankkeen käynnistämistä.

Opetustoimen henkilöstökoulutuksen koulutuspoliittisina painopisteinä ovat oppilaitosten johtaminen, arviointi ja työyhteisön kehittäminen, sosiaalisten ongelmien hallinta, terveystieto, tieto- ja viestintätekniikan käyttö opetuksessa, työssäoppiminen ja työelämäyhteydet sekä yhteiskunnan monikulttuuristumiseen liittyvä koulutus. Tavoitteena on, että koulutuspoliittisten painoalueiden täydennyskoulutukseen osallistuu vuosittain noin 22 000 opettajaa.

Käynnistetään ammatillisen koulutuksen opettajien ja oppilaitosyhteisöjen kehittämishanke, jonka tavoitteena on turvata koulutuksen laatu ja työelämävastaavuus sekä kohentaa opettajan työn arvostusta.

Maahanmuuttajien koulutus

Maahanmuutto ulkomailta Suomeen tulee lähivuosina edelleen kasvaan. Suurimmat maahanmuuttajaryhmät tulevat maamme lähialueilta. Myös ulkomaisen työvoiman tarpeen arvioidaan suunnitelmakaudella kasvavan. Lisääntyvään maahanmuuttoon vastataan kehittämällä ensisijaisesti yleistä koulutus- ja tutkimusjärjestelmää siten, että maahanmuuttajien erityistarpeet tulevat otetuiksi huomioon. Maahanmuuttajatyttöjen ja -naisten osallistumista koulutukseen kehitetään.

Koulutuksessa panostetaan erityisesti maahanmuuttajaoppilaiden ja -opiskelijoiden riittävään suomen tai ruotsin kielen hallintaan, joka luo pohjan jatko-opinnoille ja mahdollistaa kotoutumisen suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajaoppilaiden oman äidinkielen säilyttämistä ja kehittämistä tuetaan tavoitteena toimiva kaksikielisyys.

Suvaitsevaisuutta ja myönteistä suhtautumista eri kulttuureihin korostetaan osana kaikkea opetusta. Vähemmistö- ja ihmisoikeuskysymykset sisällytetään järjestelmällisesti osaksi opettajien perus- ja täydennyskoulutusta. Hyviä etnisiä suhteita tukevia tutkimus- ja kehittämishankkeita tue-

taan. Vähemmistötietoutta pyritään edistämään oppikirjoja ja opetusmateriaaleja kehittämällä.

Onnistunut maahanmuuttopolitiikka edellyttää eri hallinnonalojen tiivistä yhteistyötä. Opetus- ja työhallinto ovat keskeiset tahot maahanmuuttajien joustavan ja tehokkaan kotoutumisen kannalta. Yhteistyötä näiden tahojen välillä tiivistetään ja työnjakoa selkeytetään.

Maahanmuuttajien perusopetuksen lainsäädännöllinen ja rahoituksellinen pohja selvitetään tavoitteena täsmentää muuttajien oikeuksia. Perusopetukseen valmistavaa opetusta laajennetaan lukuvuoden mittaiseksi.

Maahanmuuttajanuorten mahdollisuuksia lukiokoulutukseen parannetaan. Tavoitteeksi asetetaan, että vuoteen 2008 mennessä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuus lukioiden oppilaista nousee selvästi nykyisestä.

Maahanmuuttajaopiskelijoiden sijoittumista opintoihin ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen jälkeen tehostetaan. Erityisesti parannetaan maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua oppi-

sopimuskoulutukseen. Maahanmuuttajaopiskelijoiden ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä vähennetään tukiopetuksen ja -henkilöjärjestelyjen sekä oma-kielisen opetuksen avulla.

Maahanmuuttajien osuutta korkeakoulujen opiskelijoista lisätään mm. opiskelijavalintaa, kielikoulutusta ja maahanmuuttajille suunnattua tiedotusta kehittämällä sekä lisäämällä ammattikorkeakouluopintoihin valmentavaa koulutusta.

Maahanmuuttajien ulkomailla saadun koulutuksen hyödyntämistä tehostetaan joustavoittamalla aiempien opintojen ja bankitun osaamisen hyväksilukemista ja tarvittavan täydennyskoulutuksen järjestämistä.

Maahanmuuttajille tarkoitettua kieli- ja kulttuurikoulutusta laajennetaan ja työnjakoa hallinnonalojen välillä selkiytetään.

Ohjausjärjestelmä ja rahoitus

Hallinto ja ohjausjärjestelmä

Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän toimivuus edellyttää hyvää hallintoa sekä rahoitus- ja muiden ohjausmekanis-

mien toimivuutta. Tarkoituksenmukaisella päätöksentekotasojen työjaolla ja eri osapuolten yhteistyöllä sekä tuloksellisella ohjauksella varmistetaan koulutus- ja tutkimuspoliittisten tavoitteiden toteutuminen. Lainsäädäntöjen uusiminen, normiohjauksen purku, päätösvalan hajauttaminen ja rahoitusjärjestelmien uudistaminen ovat lisänneet tarvetta kehittää koulutuksen hallintoa sekä erityisesti arviointitoimintaa ja tulosohtausta tukemaan tavoitteiden asettamista ja niiden saavuttamisen seuranta.

Koulutuksen ja tutkimuksen ohjausjärjestelmiä kehitetään yhteisen sovittamisen siten, että ohjausjärjestelmät tukevat pitkäjänteisesti koulutus- ja tutkimuspoliittisten tavoitteiden toteuttamista. Tavoite- ja tulosohtauksessa vahvistetaan tavoitteiden ja resurssien yhteensovittamista. Käynnistetään tavoite- ja tulosohtauksen pilottibanke ammatillisessa koulutuksessa.

Oppilaitosten alueellista yhteistoimintaa vahvistetaan ottamalla huomioon molempien kieliryhmien tarpeet.

Yliopistojen ohjausta kehitetään yliopistojen autonomiaa vahvistaen.

Aikuiskoulutuspolitiikan ohjauksen välineitä vahvistetaan niin, että toimintaa voidaan suunnitella ja seurata kokonaisuutena ja osa-alueittain ja että koulutusta voidaan suunnata aikuisopiskelussa aliedustetuille ryhmillä. Tarjonta ja saatavuus myös aliedustusalueilla turvataan.

Koulutuksen ja tutkimuksen rahoitus

Vakaa talouspolitiikka, markkinoiden avoimuus, työllisyyden parantaminen ja valmius muuttaa rakenteita ovat pitkäaikaisen talouskasvun edellytyksiä. Toimiva koulutus- ja tutkimusjärjestelmä edellyttää riittävää julkisen rahoituksen tasoa, jolla turvataan koulutus- ja tutkimuspalvelujen saatavuus ja kansainvälinen kilpailukyky.

Koulutuksen hyvä laatu, moderni tiede- ja teknologiaympäristö sekä tieto- ja viestintäteknologinen infrastruktuuri luovat hyvinvoinnin perustaa. Suunnitelmakaudella kehittämistarpeita ovat elinikäisen oppimisen edellytysten vahvistaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, työvoiman saatavuuden turvaaminen, opetuksen laadun kehittäminen ja tutkintojen suoritusaikojen lyhentäminen sekä

tutkimus- ja kehittämistoiminnan edellytysten vahvistaminen.

Tavoitteeksi asetetaan, että koulutuksen ja tutkimuksen julkinen rahoitus on kansainvälisesti korkealla tasolla. Varmistetaan opiskelijoille tutkintoon johtavan koulutuksen maksuttomuus nykyisellä tasolla. Ikäluokkien pienentyessä vapautuvat voimavarat käytetään koulutuksen kehittämiseen.

Yliopistojen perusrahoituksen riittävä taso turvataan lainsäädännöllä ottaen huomioon yliopistojen laajenevat tehtävät.

Valtionosuusjärjestelmän nykyistä rakennetta kehitetään. Valtionosuuden määräytymisperusteissa otetaan huomioon maahanmuuttajat ja muut erityisryhmät.

Ammatillisen peruskoulutuksen rahoitusjärjestelmää kehitetään tuloksellisuuteen ja kannustavuuteen perustuvana siten, että koulutuksen tuloksellisuus otetaan huomioon käyttökustannusten rahoituksen osana. Tuloksellisuusrahoituksen tulee kannustaa myös erityisopetuksen tarpeessa olevien nuorten koulutukseen.

Ammattikorkeakoulujen rahoitus uudistetaan nykyistä kannustavammaksi ja nykyistä paremmin ammattikorkeakoulun koko toiminnan huomioon ottaen. Perusrahoituksen kohdentamisessa otetaan huomioon opiskelijamäärän lisäksi myös suoritettujen tutkintojen määrä ja ammattikorkeakoulujen aluekehitystä tukeva tutkimus ja kehitystyö. Perusrahoituksella myös turvataan erikokoisten ammattikorkeakoulujen mahdollisuus taata opiskelijoilleen korkeatasoiset peruspalvelut. Samassa yhteydessä uudistetaan myös ammatillisen opettajankoulutuksen rahoitusjärjestelyt. Ammattikorkeakoulujen uudet ja laajenevat tehtävät otetaan huomioon rahoituksen mitoituksessa.

Aikuiskoulutuksen järjestäjille osoitetaan mitoitusperusteisiin nähden vakaat ja riittävät toimintaedellytykset. Rahoitusta kohdennetaan aikuisväestön koulutustarpeen mukaisesti. Muutetaan rahoitusperusteita siten, että ne kannustavat järjestämään myös aikuisten osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaavia aineopintoja lukiossa. Ammatillisen lisäkoulutuksen vakaa ja

työelämän ja aikuisväestön osaamistarpeisiin vastaava resurssikehitys turvataan mm. ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin valmistavan koulutuksen kysyntään vastaamiseksi ja koulutuksen laadun parantamiseksi. Ennakoitavuutta ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämisessä parannetaan. Rahoituksen määräytymisperusteita tarkistetaan.

Opintotukea kehitetään opiskeluun kannustavaksi.

Tutkimusrahoitus

Suomessa on panostettu tuloksellisesti tutkimus- ja kehitystoimintaan. Julkisen tutkimusrahoituksen riittävä taso suhteessa tutkimuksen kokonaisrahoitukseen on varmistettava. Julkisella tutkimusrahoituksella taataan pitkäjänteinen, kattava ja uusiutumiskykyinen perustutkimus ja tutkijankoulutus sekä edistetään innovaatio-toimintaa. Tutkimustoimintaa tukevan infrastruktuurin ylläpito ja kehittäminen edellyttävät riittävää suoraa budjettirahoitusta.

Suomen Akatemia on yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen tärkein ulkopuolinen rahoittaja. Akatemian asemaa ja merkitystä kilpailun perusteella myönnettävän tutkimus-

rahoituksen kanavana ja keskeisenä perustutkimuksen rahoittajana vahvistetaan edelleen Akatemian kansainvälisen arvioinnin pohjalta.

Julkisella tutkimusrahoituksella turvataan yliopistojen perustutkimus ja tutkijankoulutus sekä tutkimusta tukeva infrastruktuuri.

Korkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyötä suunnataan tukemaan kansallisen ja alueellisen innovaatiotoiminnan vahvistamista sekä yritysten ja hyvinvointipalvelujen tuottajien kehittämistarpeita.

Tutkimus- ja innovaatiotoimintaa vahvistetaan lisäämällä Suomen Akatemian kilpailtavaa tiederahoitusta ja toimintameno määrärahoja sekä yliopistojen perusrahoitusta. Panostetaan lupaaviin ja Suomelle tärkeisiin tutkimusaloihin sekä turvataan uusien tutkimusalojen käynnistytminen. Tuetaan erityisesti huippuyksiköiden kehittymistä ja kansainvälistymistä. Vahvistetaan tutkijankoulutusta ja tutkimustoimintaa tukevaa infrastruktuuria.

Rahoituspohjan laajentamiseksi ja tutkimuksen vaikut-

tavuuden lisäämiseksi kehitetään tutkimuksen yhteisrahoitteisuutta.

Koulutuksen ja tutkimuksen arviointi

Arviointia kehitetään turvaamaan koulutusta koskevan lainsäädännön tarkoituksen toteuttamista, tukemaan koulutuksen kehittämistä ja parantamaan oppimisen edellytyksiä. Tavoitteena on hankkia ja analysoida tietoa valtakunnallisen koulutuspoliittisen päätöksenteon ja koulutuksen paikallisen kehittämisen pohjaksi. Arviointitietoa tuotetaan oppivaa yksilöä ja tämän huoltajia, oppilaitoksia, koulutuksen järjestäjiä ja kansallisen tason päättäjiä varten. Myös arviointitoiminnan arviointi on tärkeää.

Koulutuksen järjestäjien tulee arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen koulutuksen arviointiin. Ulkopuolista arviointia varten opetusministeriön yhteyteen on perustettu Koulutuksen arviointineuvosto. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen arviointia varten opetusministeriön yhteydessä toimii Korkeakoulujen arviointineuvosto.

Säännöllisellä kansainvälisellä tutkimuksen arvioinnilla varmistetaan

tieteen ja tutkijankoulutuksen korkea laatua ja luodaan edellytyksiä tutkimusjärjestelmän uudistumiselle. Suomen Akatemia vastaa tieteenalojen arvioinneista sekä tieteen tilaa ja tasoa koskevista yleisarvioinneista. Yliopistot vastaavat oman tutkimuksensa ja tutkijakoulutuksensa laadun arvioinnista. Arviointien toteutuksessa pyritään eri yliopistojen ja muiden tahojen yhteistyöhön.

Koulutuksen arviointineuvoston arviointiohjelmassa tulee ottaa huomioon käynnistettävät kansainväliset ja kansalliset arviointibankkeet sekä alue- ja paikallistason arviointitarpeet. Arviointitoiminnan tulosten tulee olla hyödynnettävissä käytännön opetustyössä ja koulutuspoliittisessa päätöksenteossa ja myös uusien tavoitteiden asettamisessa. Tiedonvälitystä ja yhteistyötä arviointitoimintaan osallistuvien tahojen kanssa tehostetaan.

Yleissivistävän, ammatillisen ja aikuiskoulutuksen arviointitoimintaa kehitetään kattamaan koko oppimisympäristö. Tietoa tuotetaan arvioimalla oppimistuloksia, tekemällä järjestelmä- ja tila-arviointeja sekä arvioimalla teemakokonaisuuksia.

Paikallisen arvioinnin edellytyksiä kehitetään. Arviointien hyödyntämistä ja vaikuttavuutta seurataan ja analysoidaan.

Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja koskevissa arvioinneissa painotetaan koulutuksen, kehittämistoiminnan ja tutkimuksen yhteyttä. Koulutusohjelma- ja teema-arviointien obella tehostetaan arviointityön vaikutusten seurantaa.

Suunnitelmakaudella uudistetaan Korkeakoulujen arviointineuvostoa koskevat säädökset arvioinnin riippumattomuuden takaamiseksi.

Kehitetään koulutuksen arviointia tukevia tietojärjestelmiä sekä edistetään arvioinnin menetelmiä, laatua ja vaikuttavuutta koskevaa tutkimusta ja koulutusta. Koulutusta koskevia indikaattoreita kehitetään ottaen huomioon paikalliset, kansalliset ja kansainväliset tarpeet.

Arviointia ja rahoitusjärjestelmää kehitetään edistämään tutkimustoiminnan laatua ja vaikuttavuutta. Suomen Akatemia laatii tieteen tilaa ja tasoa koskevia arviointeja.

Koulutusjärjestelmän kehittäminen

Perusasteen koulutus

Esiopetuksen ja perusopetuksen tehtävänä on kasvattaa oppilaita ihmisyyteen, eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Koulutuksen kehittämisessä on keskeistä koulutuksen perusturvan vahvistaminen, opetussisältöjen ja -menetelmien kehittäminen, oppimisympäristön laadun parantaminen, toimenpiteet syrjäytymisen ennalta ehkäisemiseksi sekä koulutuksen ohjausjärjestelmän vahvistaminen.

Esiopetus

Velvollisuus esiopetuksen järjestämiseen sekä lapsen oikeus maksuttomaan esiopetukseen tulivat voimaan 1.8.2001, jolloin myös uudistettu opetussuunnitelma otettiin käyttöön. Esiopetus on käynnistynyt koko maassa hyvin. Kuusivuotiaiden ikäluokasta 94 % oli vuonna 2002 esiopetuksessa. Esiopetusta voidaan järjestää koulussa, päivähoitopaikassa tai muussa soveltuvassa paikassa. Järjestämispaikasta riippumatta esiopetukseen sovelletaan perusopetusta koskevaa lainsäädäntöä. Esiopetus on osa varhaiskasvatuksen jatkumoa, joka edistää osaltaan sosiaalisten ja oppimisvaikeuksissa olevien erojen tasoittumista.

Esiopetuksessa olevat lapset tulevat kuljetusedun piiriin syksyllä 2004.

Suuret opetusryhmät saattavat vaarantaa esiopetuksen opetussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumisen ja oppilaan oikeuden terveelliseen ja turvalliseen opiskeluympäristöön. Esiopetusuudistuksen vaikutuksia ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta annetaan eduskunnan pyytämä selonteko vuonna 2004.

Arvioidaan esiopetuksen laatua ja valmistellaan vuonna 2004 eduskunnan edellyttämä selonteko esiopetusuudistuksen vaikutusten ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta.

Perusopetus

Ohjausjärjestelmän toimivuudessa on kysymys siitä miten hyvin lainsäädäntö ja sen tavoitteet välittyvät oppilaiden tasolle saakka. Koulutuksen ohjausjärjestelmän muutokset ovat antaneet opetuksen järjestäjille päätösvaltaa ja vastuuta. Opetuksen järjestäjillä on mahdollisuus päättää lainsäädännön puitteissa opetuksen järjestämisestä ja organisoinnista sekä koulutusta tasapainottavista ja hallintokunnat ylittävistä toimenpiteistä palvelurakenteidensa erityistarpeiden mukai-

sesti. Kehittämisen painopisteenä on tukea ja tehostaa ohjausjärjestelmän tehokkuutta, vaikuttavuutta ja taloudellisuutta koulutuksen perusturvan toteutumisen varmistamiseksi sekä oppilaiden oikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi.

Arvioidaan perustuslaissa ja perusopetuslaissa säädettyjen oppilaan oikeuksien, koulutuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista ja tuloksellisuutta.

Selvitetään koulun työaikojen muutostarvetta sekä pyritään edistämään opettajien kokonaistyöaikaa koskevia ratkaisuja.

Lainsäädäntöä ja rahoitusta muutetaan niin, että ne tukevat alueellista koulutustarjontaa ja oppilaitosten välistä yhteistyötä ottaen huomioon molempien kieliryhmien tarpeet.

Opetussuunnitelmien toimeenpano

Perusopetuksen uusi tuntijako ja opetussuunnitelmien perusteet otetaan asteittain käyttöön 1.8.2006 mennessä. Uusi opetussuunnitelma korostaa oppilaan elämänhallintataitojen ja

oppimaan oppimisen taitojen kehittämistä. Uudet opetussuunnitelmat vahvistavat entisestään koulutuksen perusturvaa ja antavat paremman perustan koulutuksen arvioinnille. Opetuksen kehittämisessä keskeisessä asemassa ovat ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys. Tärkeää on, että opetussuunnitelmauudistus toteutuu paikallisella tasolla ja tulee esille entistä paremmin opetuksen laadussa ja tuloksellisuudessa. Kielellisen tasa-arvoisuuden tavoitteen toteutuminen edellyttää, että vähälevikisen oppimateriaalin tuottamista tuetaan julkisella rahoituksella.

Opetussuunnitelmien perusteet uudistetaan niin, että ne muodostavat johdonmukaisesti etenevän ja yhtenäisen kokonaisuuden ja tukevat entistä paremmin oppilaiden oppimista ja kasvua sekä ovat selkeä perusta koulutuksen monipuoliselle arvioinnille.

Tuetaan ja arvioidaan opetussuunnitelmauudistuksen toimeenpanoa.

Perusopetuksen tavoitteiden saavuttaminen

OECD:n Pisa-tutkimuksessa (2002) arvioitiin, miten 15-vuotiaat hallitsevat

tulevaisuuden yhteiskunnan, työtehtävien ja laadukkaan elämän kannalta keskeisiä tietoja ja taitoja. Lukutaidon, matematiikan ja luonnontieteiden oppimistulokset ovat kansainvälisesti vertaillen korkeaa tasoa. Tulokset osoittavat, että suomalainen koulutusjärjestelmä on onnistunut varmistamaan hyvän suoritustason saavuttamisen yhdenvertaisesti koko ikäluokan opetuksesta.

Arviointitutkimukset osoittavat, että koulujen välillä sekä koulujen sisällä oppimistulokset vaihtelevat myös Suomessa, vaikkakin erot ovat pienempiä kuin OECD-maiden keskuudessa yleensä. Tulevaisuuden haasteena on tutkia koulujen toimintaympäristöjen vuorovaikutusta ja sitä miten nämä välittyvät oppilaiden oppimiseen ja kasvuun. Lisäksi on tarpeen selvittää tyttöjen ja poikien oppimiseroja. Tavoitteena on kehittää hyviä pedagogisia käytäntöjä, tukea opetuksen kehittämistä ja parantaa oppimisen edellytyksiä mm. laatimalla hyvän oppimisen laatusuosituksia ja siihen liittyen kuvaus hyvän oppimisen tunnusomaisista piirteistä. Näin varmistetaan suomalaisen koulutusjärjestelmän korkea laatu ja tuetaan koulutuksen kautta Suomen kilpailukykyä.

Laaditaan perusopetuksessa hyvän opetuksen ja tuloksellisesti toimivan koulun laatusuosituksia.

Vahvistetaan läbikouluperiaatetta. Suunnataan voimavaroja beikoimmin menestyville kouluille. Tuetaan sosiaalisen periytyvyyden kierteen ehkäisyä ja syrjäytymistä ehkäisevien toimintatapojen ja tukitoimien kehittämistä. Tavoitteena on estää koulujen eriarvoistumista.

Selkeytetään valintakeiden käyttöä koskevia menettelyjä.

Varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tehostamiseksi kehitetään oppilasbuoltoa sekä opinto-ohjausta koskevaa lainsäädäntöä. Moniammatillista yhteistyötä sekä kodin, koulun ja ympäröivän yhteisön vuorovaikutusta kehitetään.

Perusopetusta antavat yksityiset koulut ja suomalaista perusopetusta ulkomailla antavat koulut arvioidaan.

Opetuksen kehittäminen

Opetuksessa kehitetään joustavia ja luovia pedagogisia toimintatapoja ja

-kulttuuria. Tämä tarkoittaa opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen ja opetuksen sisältöjen arviointia, opetusmenetelmien monipuolistamista, oppimaan oppimisen taitojen ja opetuksen laadun kehittämistä sekä terveellisten ja turvallisten oppimisympäristöjen luomista. Tämä edellyttää myös opettajien perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen kehittämistä sekä opinto-ohjauksen ja oppilashuollon tehostamista.

Opetuksen järjestäjiä kannustetaan alueelliseen yhteistyöhön opetuksen ja sen tukipalvelujen kehittämisessä sekä erityisosaamista tai moniammatillista osaamista vaativien tehtävien hoitamisessa. Yhteistoiminnan kehittäminen on erityisen tärkeää syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä, oppilashuoltotyössä ja erityisopetuksessa.

Oppilaiden ja opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa itseään ja kouluyhteisöä koskevien asioiden suunnitteluun ja toimintaan tulee myös parantaa. Tavoitteena on lisätä oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta, mikä tukee heidän kasvuaan yhteiskunnan jäseniksi.

Ala- ja yläasteen rajan poistuminen lainsäädännöstä on mahdollistanut yhtenäisen perusopetuksen toteuttamisen. Myönteisistä kokemuk-

sista huolimatta yhtenäistä peruskoulua koskevia hankkeita ja ratkaisuja ei ole juurikaan tehty.

Perusopetuksen 1.–2. vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien erityisopetuksessa oleville oppilaille tarjotaan aamu- ja iltapäivätoimintaa vuoden 2004 syksystä alkaen. Lapsen ja nuoren kehitystä ja kasvua tukevaa aamu- ja iltapäivätoimintaa tulee kehittää osana varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kokonaisuutta. Koulua voidaan kehittää toimintakeskuksena, jossa aamu- ja iltapäivätoiminta kytkeytyy luontevasti lasten ja nuorten koulupäivään.

Tuetaan ja kehitetään joustavia koulutusratkaisuja vuosiluokat 1–9 muodostavan perusopetuksen edistämiseksi. Opettajankoulutuksessa tulee ottaa huomioon yhtenäisen peruskoulun toiminnassa tarpeellisten tietojen ja taitojen kehittäminen.

Tehdään tarvittavat lainsäädännön muutokset, jotta voidaan käynnistää esi- ja perusopetuksen laadun ja tukipalvelujen kehittämishanke ja tukea seutukunnittaisten opetuksen resurssikeskusverkostojen muodostumista.

Kehitetään menetelmiä op-

pimaan oppimisentaitojen ja elinikäisen oppimisen toteutumiseksi. Kannustetaan opetuksen järjestäjiä yhteistyöhön joustavien paikallisten ja alueellisten koulutusrakenteiden kehittämiseksi. Edistetään oppilaiden osallisuutta ja tiivistetään kodin ja koulun yhteistyötä tukemalla hyvien toimintatapojen kehittämistä ja levittämistä.

Opetuksen sisältöjä, opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja kehitetään niin, että niissä otetaan entistä paremmin huomioon erilaiset oppimistavat ja toimintaympäristö. Erityisen huomion kohteena ovat erot tyttöjen ja poikien oppimistavoissa.

Tuetaan aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistä ja lainsäädännön toimeenpanoa.

Erityisopetus ja tukiopetus

Erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen määrä sekä oppilaiden integroiminen yleisopetukseen on lisääntynyt. Kolmannes erityisoppilaista sai opetusta joko kokonaan tai osittain muun opetuksen yhteydessä. Osa-aikaista erityisopetusta sai pojista 20 % ja tytöistä noin 10 %. Opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai muu-

toin erityistä tukea tarvitseville tulee antaa tukiopetusta. Oppilaan oikeus erityisopetukseen ja tukiopetukseen toteutuu vaihtelevasti.

Arvioidaan erityisopetuksen ja tukiopetuksen toteutumista ja laaditaan toimenpideohjelma tukemaan oppimis- ja sopeutumisvaikeuksien varbaista tunnistamista ja opetusjärjestelyjen kehittämistä.

Selvitetään sairaalaopetusta koskevien säädösten uudistamistarve.

Koulutuksen kansainvälistyminen

Yleissivistävän koulutuksen kansainvälisen yhteistyön painoarvo koulutuksen kehittämisessä kasvaa. Koulutuskysymykset Euroopan unionissa kuuluvat pääosin kansalliseen päätösvaltaan. Suomen tulee kuitenkin olla mukana vaikuttamassa päätöksentekoon, joka välillisesti vaikuttaa Suomen koulutuspoliittiseen tavoitteenasetteluun. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi Euroopan unionin koulutusjärjestelmien laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, koulutusjärjestelmiin pääsyn helpottaminen sekä koulutusjärjestelmien ja ympäröivän maailman lähentäminen.

Laaditaan strategia yleissivistävän koulutuksen kansainvälisen yhteistyön painopistealueista.

Osallistutaan OECD:n Pisa-bankeeseen siltä osin kuin se tuottaa kansallisiin tietotarpeisiin nähden lisäarvoa.

Opetuksen sisältöjen kehittämisessä huomioidaan kansainvälisen yhteistyön painoarvon kasvaminen sekä suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuminen. Erityistä huomiota opetuksen kehittämisessä kiinnitetään kieli- ja viestintätaitojen, suvaitsevaisuuden sekä vieraiden kulttuurien ja tapojen tunteemukseen. Tuotetaan uusia oppimateriaaleja kansainvälisyyskasvatukseen.

Taiteen perusopetus

Taiteen perusopetuksessa on monipuolinen, laadukas ja koko maan kattava oppilaitosverkosto. Laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön musiikin, tanssin, teatteritaiteen (teatteri-ilmaisu) ja visuaalisten taiteiden (arkkitehtuuri, kuvataiteet ja käsityö) taiteenaloilla. Yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet laaditaan edellisten

taiteenalojen lisäksi sanataiteeseen, sirkustaiteeseen sekä elokuva- ja videotaiteeseen.

Musiikkioppilaitosten antama taiteen perusopetus arvioitiin vuonna 1998. Muiden taiteen alojen arviointi toteutetaan kun on saatu kokemuksia uusien opetussuunnitelman perusteiden toteutumisesta.

Taiteen perusopetuksen rahoitusta ja lainsäädäntöä tarkistetaan huomioiden eri taiteenalat ja opetuksen saavutettavuus. Taiteen perusopetusta voidaan järjestää myös aamu- ja iltapäivätoimintana.

Toisen asteen koulutus

Toisen asteen koulutuksen kehittäminen

Toisen asteen koulutuksella tarkoitetaan lukiokoulutusta sekä ammatillista perus- ja lisäkoulutusta. Toisen asteen koulutuksen kehittämisen lähtökohdista ovat väestön, työelämän ja alueiden tarpeet sekä tavoite koko ikäluokan kouluttamisesta toisella asteella. Tavoitteena on edistää sekä yleis- että ammattisivistystä ja antaa opiskelijoille persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen, jatko-opintojen, ammat-

titaidon saavuttamisen sekä ammatin harjoittamisen edellyttämät tiedot ja taidot.

Väestön ikärakenteen muutokset sekä muuttoliike aiheuttavat muutoksia toisen asteen koulutuksen kysynnässä. Tulevaisuuden koulutustarpeita tulee ennakoida. Tavoitteena on laadukkaiden ja mahdollisimman monipuolisten koulutuspalvelujen tarjoaminen maan kaikissa osissa. Toisen asteen koulutuksen järjestäjien välisen yhteistyön avulla parannetaan koulutuksen laatua ja saavutettavuutta sekä lisätään opiskelijoiden yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia. Yhteistyön tavoitteena on joko laajentaa tai syventää ammatillista osaamista taikka vahvistaa jatko-opintovalmiuksia. Ammatillisten opintojen täydentäminen lukio-opinnoilla tai ylioppilastutkinnon suorittaminen tarjoavat mahdollisuuden parantaa jatko-opintovalmiuksia sekä vahvistaa työelämässä tarvittavaa osaamista.

Lisätään lukiodien ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä erityisesti yhteisen opintotarjonnan, yhteisten opinto-ohjelmien sekä oppilaitosten alueellisen koulutustarjonnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Edistetään lukio-opintojen ja ylioppilastutkinnon suorittamista ammatillisen perustutkinnon obella. Tavoitteena on laajentaa ylioppilastutkinnon suorittajien määrä 10 %:iin ammatillisen perustutkinnon suorittavista.

Toisen asteen ammatillista koulutusta kehitetään siten, että tutkintojärjestelmä muodostaa selkeän kokonaisuuden, joka on sekä opiskelijan että työelämän näkökulmasta ymmärrettävä ja tarkoituksenmukainen. Toisen asteen ammatilliset perustutkinnot on uudistettu ja ammatti- ja erikoisammattitutkintoja kehitetty lähtökohtana alakohtaiset tarpeet. Eri aikoina kehitetyt tutkinnot ovat muotoutuneet kohdentumiseltaan ja laajuudeltaan vaihteleviksi. Suuri osa ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista on alansa jatkotutkintoja, osan ollessa lähes yhteneviä perustutkintojen kanssa. Joillakin aloilla ammatti- ja erikoisammattitutkinnot taas ovat alansa ainoita tutkintoja.

Laaditaan periaatteet, joiden mukaisesti ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja kehitetään ja asema koulutusjärjestelmässä selkiytetään.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen uusi tuntijako ja uudet opetussuunnitelman perusteet otetaan käyttöön 1.8.2005 mennessä. Opetussuunnitelman perusteissa määritellään ylioppilastutkinnon pohjana olevien pakollisten ja syventävien kurssien keskeinen sisältö, mikä lisää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta ja parantaa oikeusturvaa. Vuosina 2003–2007 on käynnissä ylioppilastutkinnon rakennekokeilu.

Opetussuunnitelman perusteet uudistetaan niin, että ne tukevat entistä paremmin opiskelijoiden oppimista ja kasvua sekä ovat selkeä perusta koulutuksen monipuoliselle arvioinnille.

Tuetaan opetussuunnitelman toimeenpanoa tuottamalla palveluita, jotka tukevat käytännön työtä ja toimintatapojen kehittämistä sekä hyvien käytäntöiden levittämistä.

Ylioppilastutkintoa kehitetään vastaamaan lukion uusia opetussuunnitelman perusteita. Toteutetaan reaalikokeen ja äidinkielen kokeen uudistus sekä selvitetään kielten kokeiden uudistamisen tarve. Arvioidaan ylioppilastutkinnon rakennekokeilun vaikutukset ja tehdään

tarvittavat päätökset vuonna 2004.

***Kebitetään ylioppilastutkin-
nossa saavutettujen tulosten, lu-
kioarvosanojen ja lukiodiplomi-
en käyttöä korkeakoulujen opis-
kelijavalinnoissa yhteistyössä
korkeakoulujen kanssa.***

Vuosittain noin 54 % peruskoulun päättäjistä aloittaa jatko-opinnot lukiokoulutuksessa. Osalla näistä opiskelijoista on vaikeuksia selvittää lukio-
koulutuksen vaatimustason mukaisista opinnoista. Keskeistä on tukea opiskelijaa löytämään hänelle hyvin soveltuvia työtapoja, vahvistaa hänen itse-
luottamustaan oppijana sekä auttaa häntä selviämään solmukohtien yli. Lukiossa on opiskelijoita, jotka eivät selviydy ilman erityistä tukea opinnoistaan ja ovat sen vuoksi vaarassa keskeyttää opintonsa. Lukiokoulutuksessa ei ole säädetty erityisopetusta toisin kuin perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa.

Opinto-ohjauksen laatua ja saavutettavuutta parannetaan.

Erityisopetuksen tarve selvitetään ja ryhdytään tarvittaessa lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin.

Lukion opiskelijahuoltoa

tehostetaan opiskelijoiden psyykkisen ja fyysisen terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

Alueellisessa väestörakenteessa tapahtuvat muutokset aiheuttavat muutoksia myös lukiokouluverkossa. Jotta lukiokoulutuspalveluja olisi jatkossakin alueellisesti tarjolla, tulee koulutuksen järjestäjien ennakoida tässä vaiheessa muuttuva tilanne. Laissa säädetty koulutuksen järjestäjien yhteistyövelvoite ei ole lisännyt merkittävästi yhteistyötä. Lukion oppimisympäristöä ja opetusmenetelmiä voidaan kehittää muun muassa hyödyntämällä uutta teknologiaa. Myöskään opiskelijan oikeus lukea hyväksien lukion oppimäärään muualla suoritettua opintoa ei ole toteutunut toivotulla tavalla.

Kannustetaan koulutuksen järjestäjiä lisäämään lukiodien välistä yhteistä opintotarjontaa sekä oppilaitosten alueellisen koulutustarjonnan suunnittelua yhteistyössä ammatillisten oppilaitosten ja muiden oppilaitosten kanssa ja laajennetaan verkko-opetuksen käyttöä.

Opintojen hyväksilukemisen tehostamiseksi tehtyjen toi-

menpiteiden toteutumista arvioidaan opiskelijoiden yhdenmukaisen kohtelun ja oikeusturvan näkökulmasta.

Tehostetaan uusien innovatiivisten pedagogisten ratkaisujen hyödyntämistä ja verkkopalveluja. Opetuksen sisältöjä kehitetään niin, että niissä otetaan entistä paremmin huomioon yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset.

Erityisen tehtävän saaneiden lukiokoulujen määrä pidetään pääosin nykyisellä tasolla. Opetusmenetelmiä monipuolistetaan ja oppimisympäristöjä kehitetään hyödyntämällä uutta teknologiaa.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen kehittämisen päämääränä on vahvistaa suomalaisen työelämän ja ammatillisen koulutuksen kilpailukykyä kansainvälis-
tyvässä toimintaympäristössä väestön ammatillista osaamista kohottamalla sekä tukemalla työelämälähtöistä innovaatiotoimintaa. Kehittämisen keskeisiä tavoitteita ovat koulutuksen laadun, työelämävastaavuuden ja vaikuttavuuden parantaminen.

Ammatillisen osaamisen ja ammattitaidon arvostuksen lisääminen sekä ammatillisen koulutuksen vetovoiman parantaminen ovat edellytyksiä sekä laadullisesti että määrällisesti riittävän työvoiman turvaamiseksi maamme työelämälle. Keskeinen keino koulutuksen vetovoiman parantamiseksi on koulutuksen laadun ja työelämälähtöisyyden edelleen kehittäminen.

Tutkintojen ja opetuksen kehittäminen

Ammatilliset perustutkinnot on uudistettu ja muutettu laajuudeltaan kolmevuotiseksi syksyllä 2001 alkaneesta koulutuksesta lukien. Uudistettujen kolmevuotisten tutkintojen toimeenpanon turvaaminen on suunnitelma-kaudella keskeinen tehtävä.

Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen toimivuutta arvioidaan. Huomiota kiinnitetään ammatilliseen osaamiseen ja tutkintojen työelämävastaavuuteen, yrittäjyysvalmiuksiin, jatko-opintovalmiuksiin, joustavuuteen ja yksilöllisyyden toteutumiseen, tutkintojen vetovoimaan sekä ylioppilaiden koulutukseen.

Tutkintoja kehitetään ta-

voitteena entistä joustavammat koulutusväylät. Edistetään tutkinnon osien suorittamismahdollisuuksia siten, että koulutuksen ja työelämän suunnitelmallinen ja joustava vuorottelu paranee.

Ammatillisen peruskoulutuksen antamia jatko-opintovalmiuksia parannetaan.

Opiskelijoille turvataan koulutuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta riittävä opetus ja ohjaus.

Ammatillisen koulutuksen kehittämisen muuttaa opettajan roolia ja tehtäviä sekä asettaa haasteita opettajien ammatilliselle ja pedagogiselle osaamiselle. Opettajankoulutus luo pohjan opettajan valmiuksille toimia muuttavassa toimintaympäristössä. Opettajien alakohtainen täydennyskoulutus ja työelämäjaksot sekä opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteinen koulutus tähtäävät osaamisen ylläpitämiseen.

Ammatillisten opettajien pedagogisessa koulutuksessa painotetaan erityisopetusta ja opinto-ohjausta. Ammatillisten opettajien kelpoisuusvaatimukset arvioidaan ja opettajiksi rekrytoitavien osaamisen varmistamiseen kiinnitetään huomiota.

Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettaviin tutkintoihin liitetään näyttöön perustuva osoitus ammatillisten opintokokonaisuuksien tavoitteiden ja ammattitaidon saavuttamisesta. Näyttöjen käyttöönotolla parannetaan ammatillisen koulutuksen laatua. Näytöt järjestetään yhteistyössä työelämän kanssa. Tavoitteena on liittää näytöt osaksi työssäoppimista siten, että kaikilla koulutusaloilla on toimintamallit näyttöjen toteuttamiseksi työssäoppimisen yhteydessä.

Ammatillisen peruskoulutuksen näyttöjärjestelmä vakiinnutetaan kaikilla aloilla. Opiskelijoiden tarvitsemia ohjaus- ja tukitoimia kehitetään. Näyttöjärjestelmän vakiinnuttamisen yhteydessä kehitetään näyttöperusteinen ammatillisen koulutuksen kansallinen oppimistulosten arviointijärjestelmä.

Näyttöjen käyttöönottoa tuetaan toimenpideohjelmalla, johon sisältyy tiedotusta, opettajien ja työpaikkakouluttajien koulutusta sekä näyttöjen suunnittelua ja toteutusta koskevien käytäntöjen kehittämistoimia.

Ammatillisen koulutuksen kehittämisen keskeisenä haasteena on luoda oppimisympäristöjä, joissa voidaan kehittää työelämän tarvitsemaa ammatillista osaamista ja joissa voidaan edistää tavoitteiltaan, motivaatioiltaan, oppimisvalmiuksiltaan ja kulttuuri-taustaltaan erilaisten oppijoiden oppimista. Uutta teknologiaa hyödyntämällä monipuolistetaan opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä, tuetaan ja ohjataan oppimisprosesseja sekä simuloidaan työelämän toimintaympäristöjä.

Kokeilujen avulla edistetään oppimisvalmiuksien ja oppimistapojen diagnostiikan kehittämistä ja käyttöönottoa ammatillisissa oppilaitoksissa. Eri tavoin oppilaille turvataan sekä riittävä ohjaus että opiskeluaika. Erityistä huomiota kiinnitetään työvaltaisten ja barjaantumiseen tähtäävien opiskelumenetelmien kehittämiseen.

Jokaisella ammatillisella perustutkintoon suorittavalla opiskelijalla tulee olla mahdollisuus suorittaa osa opinnoistaan tietoverkon välityksellä ja jokaisella työelämäänsä tai jatko-opintoihin siirtyvällä nuorella tulee olla riittävä pohja elinikäiseen, itseoh-

jautuvaan ja yhteisölliseen oppimiseen.

Ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksella pyritään siihen, että kaikilla opiskelijoilla on mahdollisuus työllistävään ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisesta koulutuksesta kehitetään siten, että erityisopetus on luonnollinen osa yleistä koulutustarjontaa ja käytännön työtä oppilaitoksissa.

Toimeenpannaan ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma, jonka tavoitteena on turvata ammatillisen erityisopetuksen toteuttaminen ammatillisissa oppilaitoksissa ja erityisoppilaitoksissa.

Oppisopimuskoulutusta järjestetään sekä nuorille ja aikuisille suunnattuna ammatillisena peruskoulutuksena että ammatillisena lisäkoulutuksena. Oppisopimuskoulutusta työelämälähtöisenä ammatillisen peruskoulutuksen väylänä ja lisäkoulutuksen järjestämis-
muotona vahvistetaan. Oppisopimuskoulutuksen avulla siirretään työelämän hiljaista osaamista uusille työntekijöille. Oppisopimuskoulutuksen käyttömuotoja hyödynnetään erityisesti pk-yritysten kehittämisessä ja

sukupolvenvaihdoiksi toteuttamisessa.

Perustutkintoon johtavan oppisopimuskoulutuksen tarjonta vaihtoehtoisena koulutusmuotona turvataan nuorille ja tarjontaa laajennetaan aikuisille. Oppisopimuskoulutuksena toteutettavaa ammatillista lisäkoulutusta laajennetaan.

Oppisopimuskoulutuksen laatua ja vaikuttavuutta parannetaan kehittämällä työpaikalla tapahtuvaa koulutusta ja siihen kytkeytyvää tietopuolista opetusta, uusiin tieto- ja viestintätekniikoihin perustuvia koulutusratkaisuja sekä oppisopimuskoulutuksen opiskelija- ja tiedonhallintaa.

Kansainvälistyminen

Ammatillisen koulutuksen kansainvälistymisen tavoitteena on kohottaa koulutuksen laatua sekä tehdä tunnetuksi suomalaista koulutusta ja työelämää. Kansainvälistymisen avulla parannetaan koulutuksen ja elinkeinoelämän kilpailukykyä sekä varmistetaan, että kaikilla ammatillisen perustutkinnon suorittaneilla on kansainvälistyvän työelämän sekä moni-

kulttuuristuvan yhteiskunnan edellyttämät tiedot ja taidot.

Ammatillisen koulutuksen kansainvälistymistä tuetaan kehittämällä opetussuunnitelmia ja opetusta sekä edistämällä kansainvälistä yhteistyötä. Opettajien kansainvälisiä valmiuksia, erityisesti kielitaitoa parannetaan.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa olevien sekä ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden liikkuvuuden edellytyksiä parannetaan. Ulkomailla suoritettavien opiskelu- ja työssäoppimisjaksojen määrää lisätään ja niiden hyväksilukemiskäytäntöjä tehostetaan. Vastavuoroisen liikkuvuuden mahdollistamiseksi edistetään vieras-kielisen opetuksen tarjontaa. Suomalaisten ammatillisten tutkintojen kansainvälistä tunnettuutta parannetaan.

Osallistutaan aktiivisesti Euroopan unionin hankkeeseen eurooppalaisen yhteistyön edistämiseksi ammatillisen koulutuksen alueella. Hankkeen tavoitteena on parantaa ammatillisen koulutuksen laatua ja vetovoimaisuutta sekä edistää ammatil-

lisessa koulutuksessa olevien ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ammatillista ja kansainvälistä liikkuvuutta. Hanketta hyödynnetään kansallisella tasolla ammatillisen koulutuksen sekä sen kansainvälistymisen kehittämiseksi.

Opintoväylien toimivuuden parantaminen, työelämään ja jatko-opintoihin sijoittumisen edistäminen

Ammatillisen opintoväylän toimivuuden parantaminen edellyttää paitsi koulutuksen tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamista, myös erityisen huomion kiinnittämistä koulutuksen nivelkohtiin.

Opintonsa keskeyttävien määrän vähentäminen on keskeinen ammatillisen peruskoulutuksen kehittämisen tavoite. Merkittäviä keinoja keskeyttämisen vähentämiseksi ovat koulutuksen laadun ja työelämäyhteyksien parantaminen, opetusmenetelmien monipuolistaminen, näyttöjärjestelmän käyttöönotto sekä opintotukijärjestelmän kehittäminen. Opinto-ohjauksen merkitys korostuu opintojen valinnaisuuden ja vaativuuden lisääntyessä.

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä vähennetään opinto-ohjauksella, tuki- ja erityisopetuksella sekä käyttämällä työelämäläheisiä opiskelumuotoja erityisesti keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden kohdalla. Koulutuksen järjestäjiä kannustetaan keskeyttämisen vähentämiseen tuloksellisuusraboituksella.

Tebostetaan opinto-ohjausta ammatillisessa koulutuksessa, etenkin opintojen alkuvaiheessa. Lisätään opinto-ohjaajien koulutusta sekä opettajien lisä- ja täydennyskoulutusta opinto-ohjauksessa.

Alueellinen kehittäminen

Ammatillisella perusosaamisella ja ammatillisella koulutuksella on tärkeä rooli alueellista kilpailukykyä ja kehittämistä tukevan osaamisen rakentajana sekä työelämän kehittämisen edistäjänä. Työpaikoilla tapahtuva oppiminen ja innovaatiotoiminta ovat nousseet yhä tärkeämmiksi osaamisen kehittämisen muodoiksi, joita voidaan tukea ammatillisella koulutuksella. Ammatillisen osaamisen tuottamisen lisäksi ammatillisella koulutuksella on työelämän kehittäjän rooli.

Ammatillisen koulutuksen palvelukykyä sekä roolia alueiden kehittämisessä vahvistetaan. Tämä edellyttää riittävät osaamisresurssit omaavaa koulutuksen järjestäjäverkostoa, monipuolisia ja toimivia työelämysuhteita sekä koulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä muodostetaan riittävän suuria ja monipuolisia tai muutoin vahvoja koulutuksen järjestäjiä, joilla on edellytykset kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin. Tavoitteena on eri keinoin edistää etenkin seudulliselta pohjalta koottujen yhtenäisten koulutusorganisaatioiden, seudullisten tai maakunnallisten ammattiopistojen muodostumista molempien kieliryhmien tarpeet huomioon ottaen.

Koulutuksen järjestäjien kykyä palvella alueen elinkeino- ja muun työelämän tarpeita parannetaan kehittämällä palvelutoimintaa ja työelämän tarpeista lähteviä koulutuksen järjestämismuotoja. Koulutuksen järjestäjien ennakointivalmiuksia parannetaan.

Ammatillisen koulutuksen työelämäyhteyksiä laajennetaan ja syvennetään tukemalla ja lisäämällä alueellisia työelämäyhteistyön verkostoja, joissa toimivat koulutuksen järjestäjät ja alueiden työnantajat. Ammatillisen koulutuksen ja työelämän välisen yhteistyön avulla kehitetään koulutustarpeiden ennakointia sekä koulutuksen suunnittelua ja arviointia, parannetaan ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen toimeenpanoa, erityisesti työssäoppimista ja näyttöjärjestelmää sekä tehostetaan opiskelijoiden siirtymistä koulutuksesta työelämään.

Työpaikoilla tapahtuva oppiminen vakiinnutetaan osaksi ammatillista peruskoulutusta. Työssäoppimisen sisältöä ja laatua kehitetään yhdessä työpaikkojen kanssa.

Työssäoppimisen vakiinnuttaminen ja laadullinen kehittäminen edellyttävät tukitoimenpiteiden (työssäoppimisen tukiohjelma) jatkamista. Tiedotukseen, opettajien ja työpaikkaohjaajien koulutukseen sekä kehittämishankkeisiin varataan riittävät resurssit. Opettajien mahdolli-

suuksia osallistua oppilaitoksen ulkopuolisiin työelämäjaksoihin parannetaan.

Tavoitteena on, että keskimäärin neljän opintoviikon laajuiseen opettajien työssäoppimisen täydennyskoulutukseen osallistuu vuosina 2004–2006 yhteensä 6 000 opettajaa ja vuosina 2007–2008 vähintään 1 000 opettajaa vuosittain. Työssäoppimisen täydennyskoulutuksen laadun parantamiseksi luodaan 15 opintoviikon laajuinen työelämäosaamisen opintokokonaisuus.

Työpaikkaohjaajakoulutuksen toteutukseen luodaan pysyvä järjestelmä. Keskimäärin kahden opintoviikon laajuinen koulutus mitoitetaan vuosina 2003–2006 noin 4 000 työpaikkaohjaajalle vuodessa ja vuosina 2007–2008 noin 2 000 työpaikkaohjaajalle vuodessa.

Korkeakoulujärjestelmä

Korkea-asteen koulutuksen kehittäminen

Korkeakoululaitos muodostaa alueellisesti kattavan kansallisen innovaatiojärjestelmän perustan. Korkeakoulujärjestelmää kehitetään kansainvälisesti kilpailukykyisenä ja samalla alueellisiin tarpeisiin joustavasti vastaavana kokonaisuutena. Korkeakoulujen tehtäviin kuuluvat opetus, tutkimus ja kehitystyö sekä erilaiset yhteiskunnalliset palvelutehtävät mukaan lukien alueelliseen kehittämiseen vaikuttaminen ja yhteiskunnan muutoksiin vastaavan aikuiskoulutuksen kehittäminen. Kehittämissuunnitelmakaudella on tarpeen käynnistää korkeakoulujärjestelmän tulevaisuuden haasteiden kokonaistarkastelu, jossa tarkastelun kohteena ovat rakenteiden toimivuus, toiminnan laatu, rahoitus ja korkeakoulujen kansainvälinen kilpailukyky.

Korkeakoululaitoksen toimivuutta parannetaan selkeyttämällä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen työnjakoa ja yhteistyön menetelmiä. Tavoitteena on opiskelijoiden ja työelämän kannalta ymmärrettävä järjestelmä, jonka molempia osia kehitetään tasavertaisina niiden omien vahvuuksien pohjalta.

Ammattikorkeakoulujen tutkintojen tavoitteissa korostuvat työelämän osaamisvaatimukset ja -kehittämisen vaatimukset. Yliopistojen tutkintorakenteen uudistamisen yhteydessä kaikkien yliopistollisten tutkintojen kytkentää tieteelliseen ja taidealojen tutkimukseen ja tieteellisen työn menetelmien omaksumiseen vahvistetaan.

Yliopistojen tutkintojärjestelmää ja ammattikorkeakoulujen jatko-tutkintoja kehitetään niin, että suomalaisten tutkintojen kansainvälinen vertailtavuus lisääntyy ja opiskelijoiden kansallinen ja kansainvälinen liikkuvuus helpottuu.

Tutkintojen ja opintosuoritusten hyväksilukemisen käytäntöjä yhdenmukaistetaan alakohdista opetusministeriön, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisenä yhteistyönä. Korkeakoulututkintojen mitoitustasot uudistetaan eurooppalaisia käytäntöjä vastaavaksi lukuvuodesta 2005–2006 alkaen.

Ammattikorkeakoulututkinto ja alempi korkeakoulututkinto tuottavat tasollisesti samanlaisen muodollisen jatko-opintokelpoisuuden. Tutkintojen tavoitteissa ja sisällöissä olevien ero-

jen vuoksi samalla alalla tutkinnon suorittaneelle, korkeakoululaitoksen sektorilta toiselle siirtävälle opiskelijalle voidaan asettaa enintään vuoden opintoja vastaava määrä täydentäviä opintoja jatko-opinto-oikeuden saamisen edellytykseksi.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilun arvioinnin tulokset huomioon ottaen eduskunnalle annetaan ballituksen esitys ammattikorkeakoulujen tutkintojärjestelmän kehittämistä siten, että uudet säädökset ovat voimassa jatkotutkintokokeilun loppuessa vuonna 2005.

Korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan vahvistaminen on yksi suunnitelmakauden keskeisistä tavoitteista. Suomalaisten korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan edellytysten parantaminen on tärkeää, jotta korkeakoulut voivat vahvistaa asemaansa kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla. Kansainvälistymisellä vastataan myös työelämän ja tutkimuksen uusiin sisällöllisiin osaamisvaatimuksiin. Tämä edellyttää, että kansainväliseen toimintaan suunnataan riittävästi voimavaroja ja että korkeakouluja koskevat säädökset ovat ajanmukaiset. Suomen tulee olla aktiivinen toimija euroop-

palaisella koulutus- ja tutkimusalueella ja EU:n tuomia mahdollisuuksia kehittää korkeakoulutuksen laatua tulee hyödyntää täysimääräisesti.

Tavoitteeksi asetetaan, että vuosikymmenen lopulla vuosittain 8 000 ammattikorkeakouluopiskelijaa ja 6 000 yliopisto-opiskelijaa opiskelee osan tutkinnostaan ulkomailla ja että vastaava määrä ulkomaisia vaihto-opiskelijoita opiskelee Suomessa.

Ammattikorkeakoulut ja yliopistot lisäävät ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrää niin, että vuonna 2008 Suomessa opiskelee yhteensä 12 000 tutkintoa suorittavaa ulkomaalaista. Tätä tarkoitusta varten korkeakoulut järjestävät oman profiilinsa mukaista vieraskielistä opetusta.

Korkeakoulut lisäävät kansainvälistä opettajavaihtoa ja helpottavat ulkomaisen opetus henkilökunnan rekrytointia.

Kansainvälisen toiminnan laajentamisessa tulee erityistä huomiota kiinnittää suomalaisen yhteiskunnan kannalta keskeisiin alueisiin. Muodostumassa oleva eurooppalainen korkeakoulutus- ja tutkimusalue on Suomelle keskeisin vaikutusalue. Venäjä on Suo-

melle yksi keskeisimmistä yhteistyökumppaneista. Venäjäasiantuntemusta Suomessa tulee entisestään vahvistaa ja korkeakoulujen tulee lisätä yhteistyösuhteitaan venäläisten korkeakoulujen kanssa. Pohjoismaista yhteistyötä rakennetaan jo olemassa olevan vahvan perustan päälle. Voimassa olevia korkeakoulutusta koskevia sopimuksia tarkistetaan ja ajanmukaistetaan.

Tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä Pohjois-Amerikan kanssa ja laajentaa vuorovaikutusta Aasian, Latinalaisen Amerikan ja Afrikan maiden kanssa. Korkeakoulujen mahdollisuuksia osallistua kumppanina kehitysyhteistyöhankkeisiin vahvistetaan.

Ammattikorkeakoulut

Uusi ammattikorkeakoululaki antaa hyvät edellytykset ammattikorkeakoulujen kehittämiseen omaleimaisina korkeakouluina. Niiden tehtävät liittyvät työelämläheisen korkeakouluopetuksen järjestämiseen ja kehittämiseen sekä opetusta palvelemaan ja työelämää sekä aluekehitystä tukevaan soveltavaan tutkimus- ja kehitystyöhön.

Ammattikorkeakoulut ovat onnistuneella tavalla vakiinnuttaneet asemansa osana korkeakoululaitosta.

Ammattikorkeakoulujen edelleen kehittyminen innovatiivisena verkostona edellyttää huomion kiinnittämistä niiden omaan osaamistasoon ja sen kehittämisedellytyksiin.

Kehittämissuunnitelmakaudella erityistä huomiota on kiinnitettävä opiskeluprosessien kehittämiseen, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden jatko-opintomahdollisuuksiin, alueelliseen kehittämiseen ja tähän liittyen ammattikorkeakoulujen ja työelämän yhteistyön vahvistamiseen sekä ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmän kehittämiseen ja ammattikorkeakouluverkon kehittämiseen.

Opetuksen kehittäminen

OECD:n suorittaman arvioinnin mukaan ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmat ovat innovatiivisia ja työelämän kannalta tarpeellisia. Ammattikorkeakoulujen tutkinnoissa korostuvat työelämän osaamis- ja kehittämisvaatimukset. Opetuksen laatu-tason kohottamiseksi kiinnitetään erityistä huomiota yksilöllisiin opintosuunnitelmiin, hyväksilukemiskäytäntöihin, opiskelijoiden ohjaus- ja neuvontapalveluihin sekä keskeyttämisten vähentämiseen liittyviin toimenpiteisiin.

***Ammattikorkeakoulut lisäävät opetuksessaan opiskelijoiden mahdollisuuksia yksilöllisiin ratkaisuihin opetussisältöjen subte-
teen. Opiskelijoille vahvistetaan henkilökohtaiset opintosuunnitelmat, lisätään kesäaikaan toteutettavaa opetustarjontaa ja tarjotaan kaikissa koulutusohjelmissa mahdollisuus suorittaa vähintään 20 opintoviikkoa virtuaaliopintoina.***

Opettajakunnan rakenne ja koulutustaso on viime vuosina kehittynyt myönteisesti. Jatkossa kiinnitetään erityistä huomiota opettajien mahdollisuuksiin omaksua uusinta tietoa työelämän muutoksista ja kehittyvistä ammattikäytännöistä.

Opettajien ja työelämän yhteyksiä lisätään tarjoamalla kaikille opettajille mahdollisuus osallistua ammattikorkeakoulun yhdessä työyhteisöjen kanssa toteuttamiin tutkimus- ja kehittämishankkeisiin.

Tutkintorakenteen kehittäminen

Ammattikorkeakoulututkintoja arvioidaan tulevaisuudessa suoritettavan vuosittain noin 26 000. Työelämän

osaamisvaatimukset muuttuvat jatkuvasti siten, että muodostuu kokonaan uusia työelämän tarvitsemia osaamisalueita ja syntyy tarvetta aiempaa syvällisempään ja eri alojen osaamistarpeita yhdistävään osaamiseen.

Ammattikorkeakoulun jatkotutkinnon kokeilusta annettu laki on voimassa 31.7. 2005 saakka. Korkeakoulujen arviointineuvosto arvioi kokeilun vuosina 2003–2004. Jotta ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla olisi jatkossa mahdollisuus suorittaa työelämäläheisiä, omaa osaamista syventäviä ja laajentavia sekä työelämässä toimimisen kannalta tarpeellisia opintoja, on tarpeen säätää jatkotutkinnoista pysyvällä tavalla.

Ammattikorkeakoulun jatkotutkinnot vakinaistava hallituksen esitys annetaan eduskunnalle siten, että se voidaan saattaa voimaan heti kokeilukauden päättyessä. Tässä yhteydessä selvitetään käytettävä tutkinnon nimi, joka jatkotutkintoa paremmin kuvaa tutkinnon luonnetta ja rinnastaa sen oikealla tavalla muihin korkeakoulututkintoihin. Lisäksi arvioidaan tarvittava työkokemus.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokoulutus suunnat-

taan eri aloille ja ammattikorkeakouluihin siten, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden mahdollisuus työelämäläheisiin jatko-opintoihin on todellinen, eri alojen työelämätarpeet tulevat huomioituksi ja siten että ammattikorkeakouluverkko ei jakaudu tavoitteiltaan eritasoisiksi korkeakouluiksi.

Aluekehitys sekä tutkimus- ja kehitystyö

Ammattikorkeakoulut ovat muodostuneet keskeiseksi osaksi alueellista innovaatiojärjestelmää. Työelämäyhteydet ovat kehittyneet merkittävästi ja ne ovat kehittyneet molempia osapuolia hyödyttäväksi osaamisen vaihdoksi ja kehittämiseksi. Ammattikorkeakoulut ovat merkittävässä määrin integroituneet kiinteäksi osaksi alueiden toimijoiden verkostoja. Niiden tutkimus- ja kehitystyö on saatu hyvin liikkeelle ja se on nopeasti laajenemassa. Ammattikorkeakoulujen erityisenä vastuualueena alueellisessa kehittämistyössä on pienen ja keski-suuren yritystoiminnan tukeminen sekä yhteiskunnan hyvinvointipalvelujen kehittäminen.

Alueellista vaikuttavuutta lisätään koulutustarjonnan rakennetta kehittämällä, kokoamalla ammattikorkeakoulujen aluekehityspankkeita nykyistä suuremmiksi ja eri osa-alueita paremmin yhteenliittäviksi kokonaisuuksiksi sekä lisäämällä ammattikorkeakoulujen verkottumista aluekehitystyön eri osapuolten kassa sekä muiden korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistä maakuntakorkeakouluverkostoa kehitetään vastaamaan alueellisiin tarpeisiin.

Ammattikorkeakoulut vahvistavat yritysautomotoimintaansa ja edistävät pankeillaan yrittäjien sukupolvenvaihdoksia sekä naisyrittäjyyttä.

Ammattikorkeakouluverkko

Ammattikorkeakouluverkon ja koulutustarjonnan kehittämisen tavoitteena on koulutustarjonnan alueittainen ja kieliryhmittäinen tasapaino, tarjonnan suuntaaminen työelämän kysynnän mukaisesti ja tulokselliset toimintayksiköt. Tavoitteena on ammattikorkeakouluista ja niiden yksiköistä koostu-

va verkosto, jonka jokainen ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa opetusta antava yksikkö on kooltaan sellainen, että se kykenee antamaan riittävän korkeatasoista opetusta ja kykenee omilla aloillaan tasokkaaseen aluettaan palvelevaan tutkimus- ja kehitystyöhön.

Yksikkörakennetta kokoamalla pyritään jokaiselle ammattikorkeakoulun yksikölle luomaan edellytyksiä kehittyä eurooppalaisesti ja kansainvälisesti korkeatasoiseksi tutkintoon johtavaa opetusta sekä aluetta palvelevaa tutkimus- ja kehitystyötä järjestäväksi yksiköksi.

Ammattikorkeakoulujen rakennetta ja koulutustarjontaa kehitetään sellaiseksi, että ammattikorkeakoulu alueellisen innovaatiojärjestelmän keskeisenä toimijana kykenee aikuiskoulutuksella ja palvelutoiminnallaan tukemaan toiminta-alueensa kuntien, niiden alueella toimivien yritysten ja työyhteisöjen sekä kansalaisten omia kehittymistavoitteita.

Ruotsinkielisten ammattikorkeakoulujen asemaa ruotsinkielisen ammattikorkeakoulutuksen järjestäjänä vahvistetaan

alueelliset erityistarpeet huomioidaan ottaen.

Yliopistot

Kansainvälistyminen ja innovaatiotoiminnan edellytysten kehittäminen ovat suunnitelmakauden keskeisiä tavoitteita. Yliopistojen merkitys kansallisen ja alueellisen innovaatiojärjestelmän osana korostuu entisestään. Yliopistojen osalta tämä edellyttää, että perusopetuksen laatua ja tehokkuutta parannetaan, kansallista ja kansainvälistä verkottumista edistetään sekä laajennetaan tutkijankoulutusta ja parannetaan tieteellisen tutkimuksen yleisiä edellytyksiä.

Yhteiskunnalliset palvelutehtävät ja erityisesti alueelliseen kehitykseen vaikuttaminen on entistä tärkeämmällä sijalla yliopistojen tehtävissä. Yliopistojen tutkimustoiminnan tulosten parempi hyödyntäminen on olennainen osa yliopistojen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen lisäämistä.

Yliopistojen tutkintorakennemuutos toteutetaan suunnitelmakaudella ja uudistuksen päälinjaus on tarpeen kirjata yliopistolakiin.

Yliopistolakia uudistetaan siten, että tutkintojen perusteista säädetään uuden tutkintorakenteen

mukaisesti. Lakiin lisätään myös säännös, jonka mukaan yliopistot toimivat vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistävät tutkimustulostensa vaikuttavuutta.

Tutkintorakenteen uudistaminen ja opetuksen kehittäminen

Yliopistojen toiminta on viime vuosien aikana tehostunut ja suoritettujen tutkintojen määrä on voimakkaasti kasvanut. Opiskeluprosessin laatuun ja tehokkuuteen on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota niin tiede- kuin taideyliopistoissa, sillä opintojen keskeyttäminen ja tutkintojen suorittamisaikojen pituus ovat edelleen ongelmia useilla koulutusaloilla. Opetuksen ja opintojen suunnittelun, ohjauksen ja opintojen etenemisen kehittämiseen liittyviä hankkeita on tarpeen edelleen tukea erillisrahoituksella.

Yliopistokoulutuksen joustavuuden lisäämiseksi ja tutkintojen kansainvälisen vertailtavuuden parantamiseksi kaksiportainen tutkintorakenne otetaan käyttöön kaikilla koulutusaloilla lukuvuoden 2005–2006 alussa. Samalla opintojen mitoitusperus-

teet uudistetaan eurooppalaisia käytäntöjä vastaavaksi.

Opintojen mitoituksen uudistamisen yhteydessä tutkintovaatimusten kuormittavuus arvioidaan ja mitoitetaan työmäärää vastaavaksi. Tutkintovaatimusten ajanmukaisuus tarkistetaan.

Tavoitteena on, että kaikilla aloilla vähintään 75 prosenttia aloittaneista opiskelijoista suorittaa ylemmän korkeakoulututkimnon tavoiteajassa. Tutkintojen suorittamisaikoja lybennetään ja keskeyttämistä vähennetään erityisesti matemaattis-luonnontieteellisellä, humanistisella ja teknistieteellisellä koulutus-alalla.

Yliopistot ottavat kaikilla koulutusaloilla käyttöön opiskelijoiden henkilökohtaiset opintosuunnitelmat, joiden toteuttamiseen sekä opiskelija että yliopisto sitoutuvat.

Yliopistot tehostavat opetusjärjestelyjä siten, että opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa opintoja koko lukuvuoden ajan.

Yliopistojen edellytyksiä vastata toimintansa korkeasta laadusta vahvistetaan ja yliopis-

tot kehittävät järjestelmällisen laatuhyöntejen menetelmiä. Koulutuksen kehittämisen johtamista vahvistetaan.

Opiskelijavalinta on tärkeä osa onnistunutta opintoprosessia, ja yliopistojen on selkeytettävä valintamenettelyjen tavoitteita ja käytäntöjä, niin että ne ovat hakijoille selkeitä ja että valinnoilla mitataan oikeita asioita. Opetusministeriö ja yliopistot laativat yhdessä opiskelijavalinnan arvioinnin tuloksiin perustuvan toimenpideohjelman, jolla valintoja kehitetään osana opintoprosessia. Kehittämistyöllä pyritään nopeuttamaan siirtymistä toisen asteen opinnoista yliopisto-opintoihin.

Tavoitteeksi asetetaan, että opiskelijavalintoja kehitetään niin, että vuonna 2008 vähintään 55 prosenttia uusista opiskelijoista on samana vuonna toisen asteen koulutuksen päättäneitä.

Suomalaisilla yliopistoilla on erityisesti tutkimuksen osalta tiivis vuorovaikutus työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Kaikkien yliopistotutkintojen keskeisin tavoite on antaa opiskelijoille valmiudet tieteellisen työn menetelmien käyttöön ja valmiudet tiedon itsenäi-

seen tuottamiseen ja käsittelyyn. Eri koulutusaloilla on tarpeen edelleen vahvistaa opintojen ja tutkintojen työelämäkytkentöjä. Opintoihin sisällytettävän harjoittelun kehittäminen on yksi keino, jolla työelämävastavuutta voidaan lisätä. Uusi tutkintorakenne lisää myös yliopistojen mahdollisuuksia kehittää yhteiskunnan koulutustarpeita vastaavaa tutkintoon johtavaa koulutusta nykyistä joustavammin. Taideyliopistojen merkitystä Suomen kehittämisessä luovaksi tietoyhteiskunnaksi korostetaan.

Yliopistot kehittävät tutkimuksen ja työelämän uusiin vaatimuksiin vastaavia maisteriohjelmia ja vahvistavat kaikkien tutkintojen työelämäkytkentöjä. Tutkintojen yliopistollista luonnetta vahvistetaan kytkemällä tutkintoon johtava koulutus alusta lähtien kiinteästi tieteelliseen tutkimukseen. Taideyliopistoissa koulutus kytketään alan tutkimukseen ja ammattikäytäntöihin niin, että opiskelijoiden kehittyminen itsenäiseen taiteelliseen työhön toteutuu.

Tieteellinen ja taiteellinen jatkokoulutus ja tutkimus

Innovaatiojärjestelmän kulmakivenä on koulutuksen ja tutkimuksen korkea laatu. Yliopistoilla on vastuu tutkintoon johtavasta tieteellisestä ja taiteellisesta jatkokoulutuksesta sekä yliopistoissa harjoitettavasta tutkimustoiminnasta. Tutkijankoulutuksen ja peruskoulutuksen välistä vuorovaikutusta vahvistamalla lisätään yliopistokoulutuksen laatua ja tehdään tutkijanuraa tunnetuksi opiskelijoiden keskuudessa. Tavoitteena on, että Suomessa on jatkossakin määrältään riittävä ja pätevä tutkijakunta.

Tutkijanuran houkuttelevuutta lisätään. Yliopistot ja Suomen Akatemia vahvistavat yhdessä ammattimaisen tutkijanuran edellytyksiä ja kiinnittävät erityistä huomiota tasa-arvon toteuttamiseen tiedeyhteisössä. Tutkijoiden työmahdollisuuksia ja -olosuhteita tutkijanuran eri vaiheissa kehitetään suunnitelmallisesti. Tutkijankoulutuksen kansainvälistymistä vahvistetaan.

Tutkijakoulut ovat tärkein väylä tohtorintutkintoon. Tutkijakoulujärjestelmää kehitetään niin, että tutkijankoulutus luo

toisaalta vahvan perustan ammattimaiselle tutkijanuralle ja antaa toisaalta monipuoliset valmiudet muubun työelämäään. Tutkijakoulujen määräaikaaisuus sekä kilpailuun perustuva valintaprosessi säilytetään. Tohtorintutkintojen määrä nostetaan 1 600 tutkintoon vuodessa.

Yliopistoissa harjoitettavan tieteellisen tutkimuksen perusedellytyksiä vahvistetaan. Tutkimustoiminnan verkottumista ja vahvuusalueille profiloitumista tuetaan. Yliopistojen edellytyksiä edistää tutkimustulosten kaupallista hyödyntämistä parannetaan lainsäädännöllisin keinoin.

Alueellinen vaikuttavuus

Osaamisen merkitys alueiden kehittämisessä on korostunut ja tämän tulee heijastua myös yliopistojen toiminnassa. Osaamisen kehittäminen pohjautuu aikaisempaa voimakkaammin ihmillisen pääoman ja teknologian kehittämiseen. Tavoitteena on luoda osaamiseen pohjautuvia, pitkäaikaisia myönteisiä vaikutuksia alueiden taloudelle ja hyvinvoinnille. Keskeisiä menestystekijöitä ovat kansainvälisessä kilpailussa menestyminen, toiminnan korkea laatu sekä alueiden elinkeino-

rakenteen ja työllisyyden kehittäminen. Tämän kehityksen myötä erityisesti korkeakoulujen rooli korostuu.

Yliopistojen peruskoulutuksen rinnalla odotukset kohdistuvat erityisesti yliopistojen tutkimustoimintaan ja aikuiskoulutukseen. Aluevaikutusten kannalta on keskeistä eri toimijoiden yhteistyö ja verkottuminen. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen vuoden 2002 lopussa valmistuneet yhteiset aluestrategiat tukevat osaltaan tätä kehitystä. Alueellisten yliopistokeskusten toiminnan turvaaminen laajentaa aluevaikutuksia. Opetusministeriö ja korkeakoulut vahvistavat aluevaikutuksia koskevaa tutkimus- ja arviointitoimintaa.

Yliopistolakia muutetaan siten, että yliopistojen tehtäväksi tulee myös yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa.

Yliopistot vahvistavat aluevaikutustaan nykyisten toimintojensa puitteissa kehittämällä yhteistyötä ja työnjakoa ammattikorkeakoulujen ja alueen muiden toimijoiden kanssa. Yliopistojen aluevaikutuksia vahvistetaan osaltaan kuuden yliopistokeskuksen (Kajaani, Kokkola, Lahti, Mikkeli, Pori ja Seinäjoki) toimintaa kehittämällä. Alueelli-

sia yliopistokeskuksia ei perusteta lisää, vaan nykyiset kootaan riittävän laajoiksi kokonaisuuksiksi, joilla on edellytykset saavuttaa toiminnassaan korkea laatutaso.

Yliopistojen aluestrategioiden mukaista toimintaa tuetaan yliopistojen toimintamenorahoituksella ja ulkopuolisella rahoituksella. Toiminnassa suositaan yhteisrahoitteista toimintamallia.

Aikuiskoulutus

Aikuiskoulutusjärjestelmän kehittäminen

Suunnitelmakaudella aikuiskoulutusta kehitetään parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän ehdotusten pohjalta. Aikuiskoulutuspolitiikan lähtökohtana on elinikäisen oppimisen politiikan konkretisointi, työvoiman saatavuuden ja osaamisen turvaaminen, työvoiman liikkuvuuden ja työmarkkinoiden dynamiikan edistäminen, Suomen kilpailukyvyyn vahvistaminen, kansalaisyhteiskunnan toiminnan tukeminen, aikuiskoulutuksen tasa-arvon ja saavutettavuuden edistäminen, riittävän ja vakaan rahoitustason turvaaminen, nykyistä laajempi

rahoituspohja sekä aikuiskoulutuksen ohjauksen vahvistaminen kokonaisuutena ja kaikilla osa-alueilla.

Väestön koulutustasoerot ovat edelleen suuret. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja yhteiskunnan kokonaisehkeytyksen kannalta on oleellista, että kansalaiset pääsevät hyödyntämään aikuiskoulutuspalveluja mahdollisimman tasavertaisesti. Tällä hetkellä aikuiskoulutukseen osallistuvat kaikkein vähiten ne, joiden koulutuksellinen lähtötaso on heikko. Aikuiskoulutuspolitiikan tehtävänä on kohdentaa koulutusta myös niille ryhmille, jotka käyttävät kaikkein vähiten koulutuspalveluja. Kattava aikuiskoulutusta järjestävä oppilaitosverkosto turvaa koulutuksen alueellisen saatavuuden. Kasvavan eläkeläisväestön tarpeet otetaan huomioon erityisesti vapaan sivistystyön tarjonnassa ja painotuksissa.

Aikuiskoulutuksen ohjausta kehitetään siten, että koulutusta voidaan suunnitella, seurata ja mitoittaa kaikilla asteilla kokonaisuutena ja suunnata väestön ikä- ja koulutusrakenteen sekä työelämän tarpeiden mukaisesti. Aikuiskoulutuksen ohjausta kehitetään siten, että koulutusta voidaan nykyistä paremmin koh-

dentaa aliedustetuille ryhmille.

Erityistä huomiota kiinnitetään aikuisten joustavaan koulutustasolta toiselle siirtymiseen. Myös jatkossa on tärkeää, että aikuiskoulutusta on kaikilla aseilla saatavissa alueellisesti mahdollisimman kattavasti. Aikuisten ohjauksella ja neuvonnalla on keskeinen tehtävä yksilöllisten oppimisurien suunnittelussa.

Aikuiskoulutuksen sisällöllisessä kehittämisessä kiinnitetään huomiota erityisesti tutkintotavoitteisen koulutuksen tuloksellisuuteen ja joustaviin, aikuisten yksilöllisen elämäntilanteen huomioiviin opetusjärjestelyihin korostamalla väestön koulutustason nostamista.

Aikuisväestölle tarjotaan mahdollisuudet riittävään tietoyhteiskuntataitojen opetukseen suuntaamalla ammatillista aikuiskoulutusta järjestävien oppilaitosten ja vapaan sivistystyön tarjontaa.

Uuden tieto- ja viestintätekniikan hyväksikäytön edistämiseksi kehitetään aikuiskoulutuksen rahoitusperusteita.

Osallistutaan OECD:n ja EU:n toteuttamiin aikuisväestön

taitotasoa ja koulutukseen osallistumista selvittäviin tutkimuksiin.

Väestön koulutustasoerot ovat edelleen suuret. Vuonna 2001 25-34-vuotiaasta työvoimasta yli 10 prosentilla ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta. Aikuiskoulutuksen saavutettavuus ei ole riippuvaista yksin koulutuksen tarjonnasta. Erityisesti niillä ryhmillä, joilla koulutukseen osallistumisen lisäarvo olisi erityisen suuri saattavat opiskelijamaksut tai opintojen aikainen toimeentulo rajoittaa osallistumista.

Vähäisen pohjakoulutuksen omaavalle aikuisväestölle luodaan edellytykset vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Väestöryhmää aktivoimalla ja motivoimalla madalletaan opiskelukynnystä. Noste-ohjelmaa laajennetaan siten, että vuosittain koulutuksen voi aloittaa vähintään 10 000 aikuista. Kehitetään luku-, kirjoitus- ja oppimisvaikeuksista kärsivien aikuisten opiskelumuotoja ja tukea.

Parannetaan aikuisopiskelun tukimuotoja niin, että työikäisellä aikuisväestöllä on riit-

tävät opintojen aikaiset tuki- ja toimeentulojärjestelyt ja etteivät opinnoista perittävät maksut olisi esteenä koulutukseen hakeutumiselle. Aikuisten opintosetelikokeilun tulokset huomioon ottaen tehdään ratkaisut opintotietelin käyttöön otosta aikuisopiskelun rahoitusmuotona vuoden 2004 aikana.

Koulutusastekohtainen kehittäminen

Toinen aste

Suunnitelmakaudella toisen asteen aikuiskoulutusta kehitetään kiinnittämällä huomiota erityisesti tutkintorakenteen johdonmukaisuuteen, koulutuksen tuloksellisuuteen, tehokkuuteen ja joustavuuteen, ohjausmenetelmien vahvistamiseen siten, että aikuisille turvataan riittävät heidän omiin tarpeisiinsa soveltuvat oppimisen edellytykset, riittävän vahvojen ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjien muodostamiseen ja vähäisen pohjakoulutuksen omaavan aikuisväestön koulutustason kohottamiseen.

Kaikille aikuisille tarjotaan mahdollisuudet vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamiseen.

Etälukiotointa laajennetaan. Aikuislukioiden kehittämiseksi laaditaan toimenpideohjelma.

Ammatillisen perustutkinnon näyttötutkintona suorittamisen sekä siihen valmistavan koulutuksen tehostamiseksi ja aikuisten opiskeluaikojen lyhentämiseksi ammatillisen peruskoulutuksen järjestämislupiin määrätään näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen määrällinen kehys. Tavoitteena on, että ammatilliseen perustutkintoon tähtäävästä koulutuksesta (ml. oppisopimuskoulutus) noin viidennes suunnataan työikäisen aikuisväestön tarpeisiin. Aikuisten ammatillisen peruskoulutuksen alueellinen tarjonta ja saavutettavuus turvataan.

Aikaisempien opintojen ja työssä bankitun osaamisen hyväksilukemismenettelyjä, näyttötutkintojen osuutta sekä muita työelämän osaamistarpeisiin vastaavia erityisesti aikuisille soveltuvia opiskelujärjestelyjä lisätään yhteistyössä koulutuksen järjestäjien kanssa.

Ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten ja valtakunnallisten erikoisoppilaitosten toimin-

taedellytyksiä vahvistetaan määrittelemällä niiden asema ja tehtävät nykyisessä koulutuslainsäädännössä ja turvaamalla ylläpitäjille riittävät toimintaedellytykset ja toiminnan vakaus ammatillisen aikuiskoulutuksen ja työelämän palvelutehtävien hoitamiseen. Ammatillista lisäkoulutusta koskevat järjestämisluvut uudistetaan niin, että uudet luvat ovat voimassa viimeistään 1.1.2006.

Ammatillista aikuiskoulutusta hoitavia oppilaitoksia kehitetään valtakunnallisesti ja alueellisesti toimivana verkostona. Tehtävissä korostetaan pienyritysten ja niiden henkilöstön koulutus- ja palvelutehtäviä sekä maakunnallisia tai seudullisia tehtäviä. Järjestämisluvista määritellään myös valtakunnallisten erikoisoppilaitosten ja muiden aikuisoppilaitosten valtakunnalliset tehtävät.

Oppisopimuskoulutusta aikuisten ammatillisen toisen asteen koulutusmuotona vahvistetaan.

Tutkintotoimikuntien toimintaedellytykset turvataan.

Korkea-aste

Korkeakoulutasolla monipuolistetaan erityisesti aikuisille soveltuvia koulutusjärjestelyjä, kehitetään edelleen täydennyskoulutuksen laatua ja parannetaan avoimen korkeakouluopetuksen tarjonnan alakohtaista ja alueellista saatavuutta.

Korkea-asteen koulutuksen saatavuutta ja alueellista vaikuttavuutta edistetään lisäämällä korkeakoulujen ja muiden aikuiskoulutuksen järjestäjien välistä yhteistyötä.

Ammattikorkeakouluissa lisätään järjestelyjä, jotka helpottavat aikuisopintojen suorittamista myös työn ohella. Laajennetaan verkko-opetuksen käyttöä. Aikuiskoulutuksena järjestettävää perustutkintokoulutusta suunnataan edelleen opisto- ja ammatillisen korkea-asteen suorittaneille. Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoja kehitetään aikuisille soveltuvina työelämäläheisinä tutkintoina. Avoimen ammattikorkeakouluopetuksen tarjontaa laajennetaan ja se suunnataan ensisijaisesti muille kuin ammattikorkeakouluopiskelijoille. Kehittämistoimilla parannetaan ammattikorkeakouluope-

tuksen alueellista saavutettavuutta ja tasa-arvoa. Laaditaan avoimen ammattikorkeakoulun kehittämispolitiikkaa koskeva toimenpideohjelma.

Aikuisten mahdollisuuksia suorittaa yliopistotutkinto vahvistetaan lisäämällä erityisesti työikäiselle ja työssäkäyvälle aikuisväestölle soveltuvia koulutusjärjestelyjä. Koulutuspaikkojen käyttöä tehostetaan ohjaamalla kolmannen asteen koulutuksen suorittaneet opiskelijat pääsääntöisesti maisteriohjelmiin. Samassa tarkoituksessa otetaan käyttöön myös henkilökohtaiset opetussuunnitelmat, joissa otetaan huomioon opiskelijan aiemmat opinnot ja muu osaaminen. Avoimen yliopiston väylää tutkintoonjohtavana koulutuksena vahvistetaan. Kaksiportaista tutkintorakennetta hyödynnetään elinikäisen oppimisen politiikan toteuttamisessa. Samalla varaudutaan myös muuntokoulutustarpeisiin.

Yliopistojen täydennyskoulutusta kehitetään ensisijaisesti yliopistotutkimnon suorittaneelle väestölle. Täydennyskoulutusta kehitetään yliopistojen perustehtävän mukaisesti. Avoimen

yliopisto-opetuksen saatavuutta parannetaan hyödyntämällä edelleen myös vapaan sivistystyön oppilaitosverkkoa.

Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön oppilaitoskenttää kehitetään osana aikuiskoulutusjärjestelmää. Vapaana sivistystyönä järjestettävässä koulutuksessa mukana olevilla aikuisilla on hyvin erilaisia oppimisen tavoitteita. Tavoitteet saattavat olla ammatillisia, sivistyksellisiä tai liittyä opiskelijan harrastuksiin. Vapaa sivistystyö kehittää myös sosiaalisia verkostoja ja tarjoaa luontevan ympäristön sosiaaliselle kanssakäymiselle. Vapaan sivistystyön ja muun aikuiskoulutuksen välistä vuorovaikutusta vahvistetaan mm. hyödyntämällä Noste-ohjelmassa syntyviä innovaatioita.

Vapaan sivistystyön luonnetta kansalaisten omiin tarpeisiin vastaavana oppilaitosverkostona korostetaan ja sen asemaa sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, demokraattisten arvojen ja aktiivisen kansalaisuuden edistäjänä vahvistetaan. Lähivuosina painopisteenä ovat kansalaisvaikutamisen edistäminen ja kansa-

laisyhteiskunnan vahvistaminen, eläkeläis- ja vanhusväestön elämänlaatua edistävä tarjonta, kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien parantaminen, maahanmuuttajien kieli- ja kulttuuri-koulutuksen järjestäminen sekä aikuisopiskeluun osallistumisen edellytyksiä lisäävä koulutus sekä syrjäytymisen ehkäisy. Tarjontaa lisätään väestön ikääntymisestä johtuvan kysynnän kasvun ja tehtäväkentän laajentumisen mukaisesti.

Vapaan sivistystyön ohjauksista ja rahoitusta kehitetään siten, että tehtäviä ja resursseja voidaan suunnata perusrahoitusta vaarantamatta yhteistyössä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa sovittaville painopistealueille. Vapaan sivistystyön seurantajärjestelmiä uudistetaan.

Opintotuen kehittäminen

Opintotuen tulee opiskelijan toimeentulon turvaamisen ohella edistää asetettuja koulutuspoliittisia tavoitteita. Järjestelmän kehittämisen kannalta tämä asettaa haasteita erityisesti rahamuotoisen tuen ja lainan suhteelle.

Opintotukea kehitetään nykyraken-teen pohjalta. Tavoitteena on, että opintotuki turvaa päätoimisen opiskelun ajalle toimeentulon, tehokkaan opiskelun ja tutkinnon suorittamisen kohtuullisessa ajassa.

Toisen asteen tukijärjestelmän toimivuuden parantaminen edellyttää arviointia siitä, kuinka opintotukea kehittämällä voitaisiin edistää ammatillisiin opintoihin hakeutumista ja vähentää opintojen keskeyttämistä ammatillisessa koulutuksessa. Korkeakouluopintojen kannalta haasteena on kehittää opintotukea kannustavaksi edistämään tehokasta opiskelua ja tutkinnon loppuunsaattamista.

***Opintotuen kannustavuuden
kehittämiseksi laaditaan toimen-
pideohjelma.***

Tutkimusjärjestelmän kehittäminen

Tutkimusjärjestelmä

Tiede ja tutkimus luovat tiedollista perustaa yhteiskunnan eri sektoreiden toiminnalle sekä taloudellisille, teknologisille ja sosiaalisille innovaatioille. Kansallinen innovaatiojärjestelmä rakentuu eri toimijoiden aktiiviselle vuorovaikutukselle ja korkeakoulujen tuottamalle osaamiselle sekä tiedon ja osaamisen tehokkaalle hyödyntämiselle. Kansainvälistyminen ja vahvuusalueilla profiloituminen ovat Suomelle tärkeitä haasteita.

Tutkimusjärjestelmän ja tutkimuksen laatua seurataan tutkimustoiminnan systemaattisella arvioinnilla. Arviointikäytäntöjä yhtenäistetään ja kehitetään niin, että ne entistä paremmin palvelisivat myös tulevaisuuden haasteiden ennakoinnissa ja kehitysvaihtoehtojen kartoittamisessa.

Tiedehallinnon strategista suunnittelua ja sen pohjana olevaa sektori-tutkimusta sekä ennakointia vahvistetaan. Hallinnon eri sektoreiden yhteistyötä lisätään.

Tieteen ja tutkimuksen tunnettuutta lisätään, sekä edistetään tiedeyhteisön ja kansalaisten välistä keskustelua ja tiedonvälitystä.

Tutkimusjärjestelmää kehitetään tavoitteena tutkimusjärjestelmän eri osien tasapaino ja vuorovaikutus. Tutkimuksen kansainvälisiä,

kansallisia ja alueellisia yhteistyöverkkoja vahvistetaan.

Yhteistyötä kansainvälisten tutkimusorganisaatioiden kanssa tiivistetään. Suomi on aktiivisesti mukana pohjoismaisen ja eurooppalaisen tutkimusalueen rakentamisessa ja profiloituu vahvuusalueillaan.

Opetusministeriön, korkeakoulujen, Suomen Akatemian ja muiden rahoittajatabojen yhteisin toimenpitein luodaan edellytykset luoville tutkimusympäristöille ja huippuyksiköiden kehittymiselle.

Tutkimuksen vaikuttavuuden sekä koko tutkimusjärjestelmän tilan ja toimivuuden arviointia ja arviointimenetelmiä kehitetään edelleen. Tiedepolitiikan tieteellistä tietoperustaa vahvistetaan ja tiedepolitiikkaan soveltuvia ennakointimenetelmiä kehitetään.

Korkeakouluissa harjoitettava tutkimus

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välistä työnjakoa tulee edelleen kehittää sekä keskinäistä yhteistyötä ja yhteistyötä tutkimusjärjestelmän muiden toimijoiden kanssa syventää.

Perustan tälle luovat korkeakoulujen yhteiset aluestrategiat sekä suunnitellut kansainvälisen tutkimusyhteistyön ja tutkimustulosten hyödyntämisen kehittämisestä.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tiivistävät yhteyksiään elinkeinoelämään kehittämällä liiketoimintaosaamistaan ja innovaatiopalvelujaan sekä tehostamalla tutkimustulosten kaupallista hyödyntämistä. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut pyrkivät aktiivisesti tutkimuksensa ja osaamisensa sosiaaliseen ja kulttuuriseen hyödyntämiseen.

Yliopistoissa harjoitettavan tieteellisen tutkimuksen ja ammatikorkeakouluissa tehtävän tutkimus- ja kehitystyön perusedellytyksiä vahvistetaan. Tutkimustoiminnan kehittämässä painotetaan korkealaatuista, kansainvälisesti kilpailukykyistä ja eettisesti kestävää tutkimusta.

Yliopistojen tutkimustoiminnassa painotetaan tieteellistä perustutkimusta. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyöllä vahvistetaan erityisesti alueellista innovaatiotoimintaa.

Tutkimustulosten kaupallisen hyödyntämisen menettelyjä selkeytetään.

Tutkimuksen infrastruktuuri

Tutkimustoiminnan perusedellytyksiä ovat laadukkaat ja dynaamiset tutkimusympäristöt, toimiva tutkimuksen tietohuolto, hyvä laitekanta ja kehittynyt tieto- ja viestintätekniikka.

Suomen korkeakoulukirjastot parantavat yhteistyössä muun kirjastoverkoston kanssa painettujen ja digitaalisten tietoaineistojen saatavuutta ja kattavuutta. Kansainvälisen tieteen viestinnän osana kirjastot lisäävät suomalaisen tutkimuksen näkyvyyttä ja edistävät tiedeyhteisöissään uusien julkaisukanavien käyttöä. Kirjastot ovat mukana kehittämässä opetus- ja opiskelumenetelmiä ja omalta osaltaan huolehtivat siitä, että korkeakouluista valmistuneilla on hyvä informaatiolukutaito. Virtuaalisten ja muiden oppimisympäristöjen kehittäminen lisää opiskelijoiden valmiuksia tutkijanuran aloittamiseen.

Tutkimusta tuetaan korkeatasoisilla kirjasto- ja informaatiopalveluilla, ajanmukaisilla laitteistoilla, kehittyneillä tietoliikennetyksillä ja laskentapalveluilla.

Tutkimuksen kansainvälistä infrastruktuureja hyödynnetään osallistumalla kansainvälisiin tiedeorganisaatioihin ja suurpankkeisiin.

KOULUTUSALA

Opintoala

Koulutusaste

**Tavoite
2008**

LUONNONVARA-ALA

7 230

Maatilatalous	
Ammatillinen peruskoulutus	1 700
Ammattikorkeakoulu	450
Puutarhatalous	
Ammatillinen peruskoulutus	430
Ammattikorkeakoulu	80
Kalatalous	
Ammatillinen peruskoulutus	40
Ammattikorkeakoulu	30
Muu luonnonvara-ala	
Ammatillinen peruskoulutus	40
Ammattikorkeakoulu	100
Metsätalous	
Ammatillinen peruskoulutus	630
Ammattikorkeakoulu	340
Luonnontieteellinen koulutus	2 950
Maatalous-metsätieteellinen koulutus	440

TEKNIikka JA LIIKENNE

32 870

Graafinen ala	
Ammatillinen peruskoulutus	360
Ammattikorkeakoulu	60
LVI-ala	
Ammatillinen peruskoulutus	900
Ammattikorkeakoulu	200
Kone- ja Metalliala	
Ammatillinen peruskoulutus	3 700
Ammattikorkeakoulu	1 250
Auto- ja kuljetusala	
Ammatillinen peruskoulutus	4 230
Ammattikorkeakoulu	600
Tekstiili- ja vaatetusala	
Ammatillinen peruskoulutus	600
Ammattikorkeakoulu	110
Elintarvikeala	
Ammatillinen peruskoulutus	590
Ammattikorkeakoulu	180
Sähköala	
Ammatillinen peruskoulutus	4 770
Ammattikorkeakoulu	3 760
Maanmittausala	
Ammatillinen peruskoulutus	110
Ammattikorkeakoulu	110
Rakennusala	
Ammatillinen peruskoulutus	2 100
Ammattikorkeakoulu	1 100

Puuala

Ammatillinen peruskoulutus	1 100
Ammattikorkeakoulu	240
Pintakäsittelyala	
Ammatillinen peruskoulutus	410
Ammattikorkeakoulu	20
Paperi- ja kemianteollisuuden ala	
Ammatillinen peruskoulutus	1 200
Ammattikorkeakoulu	400
Merenkulkuala	
Ammatillinen peruskoulutus	170
Ammattikorkeakoulu	120
Muu tekniikka ja liikenne	
Ammatillinen peruskoulutus	460
Ammattikorkeakoulu	220
Teknillistieteellinen koulutus	3 800

HALLINTO JA KAUPPA

17 450

Kaupan ja hallinnon ala	
Ammatillinen peruskoulutus	5 800
Ammattikorkeakoulu	6 900
Yhteiskuntatieteellinen koulutus	1 850
Oikeustieteellinen koulutus	750
Kauppätieteellinen koulutus	2 150

MATKAILU-, RAVITSEMIS- JA TALOUSALA

7 330

Hotelli-, ravintola- ja suurtalousala	
Ammatillinen peruskoulutus	5 000
Ammattikorkeakoulu	940
Koti-, laitostalous- ja puhdistuspalveluala	
Ammatillinen peruskoulutus	890
Ammattikorkeakoulu	500

SOSIAALI- JA TERVEYSALA

15 010

Sosiaali- ja terveysala	
Ammatillinen peruskoulutus	6 500
Ammattikorkeakoulu	5 750
Kauneudenhoitoala	
Ammatillinen peruskoulutus	1 050
Ammattikorkeakoulu	50
Liikuntatieteellinen koulutus	100
Terveystieteellinen koulutus	310
Lääketieteellinen koulutus	700
Hammaslääketieteellinen koulutus	150
Eläinlääketieteellinen koulutus	60
Farmasian koulutus	340

KULTTUURIALA

4 520

Käsi- ja taideteollisuusala	
Ammatillinen peruskoulutus	1 300
Ammattikorkeakoulu	640
Viestintä- ja kuvataideala	
Ammatillinen peruskoulutus	700
Ammattikorkeakoulu	780
Musiikkiala	
Ammatillinen peruskoulutus	180
Ammattikorkeakoulu	320
Teatteri- ja tanssiala	
Ammatillinen peruskoulutus	10
Ammattikorkeakoulu	80
Taideteollinen koulutus	280
Musiikkialan koulutus	150
Teatteri- ja tanssialan koulutus	50
Kuvataidealan koulutus	30

HUMANISTINEN JA OPETUSALA

5 960

Vapaa-ajan toiminta	
Ammatillinen peruskoulutus	480
Ammattikorkeakoulu	390
Liikunta-ala	
Ammatillinen peruskoulutus	180
Ammattikorkeakoulu	120
Teologinen koulutus	220
Humanistinen koulutus	2 350
Kasvatustieteellinen koulutus	2 000
Psykologian koulutus	220

SUOJELUALA

50

Palokoulutus	
Ammattikorkeakoulu	30
Vankeinhoito	
Ammattikorkeakoulu	20

YHTEENSÄ

90 420

Edellä esitetty sektoreittain

Ammatillinen peruskoulutus	45 630
Ammattikorkeakoulu	25 890
Yliopisto	18 900

Yhteensä

90 420

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriön julkaisuja 2004:6

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino

PL 4 (Vuorikatu 3)

00014 Helsingin yliopisto

Puhelin (09) 7010 2363

Faksi (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN 952-442-689-7 (nid)

ISBN 952-442-690-0 (PDF)

ISSN 1458-8110

Helsinki 2004